RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 76.

Fredagen den 11 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till *Svar å interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson, som anförde: Kammarens ledamot herr Öberg har med kammarens medgivande till mig riktat följande spörsmål:

1:o) Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga beträffande vägkommissionens förslag till lag om allmänna vägar på landet och förslag till lag om vägkommunal styrelse på landet innan detsamma förelägges riksdagen?

2:o) Är det herr statsrådets avsikt vidtaga sådana åtgärder, att Kungl. Maj:ts förslag kan föreläggas nästa års riksdag?

På dessa frågor får jag svara följande.

Sedan det sista utlåtandet över vägkommissionens betänkande under eftersommaren 1919 inkom till jordbruksdepartementet, var, enligt vad jag har mig bekant, frågan om ärendets fortsatta behandling föremål för överläggning inom den då sittande regeringen. Något definitivt beslut i frågan fattades emellertid icke. Efter det jag övertog departementet, har jag ägnat detta ärende särskild uppmärksamhet, enär jag är livligt övertygad om nödvändigheten, att genomgripande reformer i vårt vägväsen snarast böra vidtagas.

I de avgivna utlåtandena hava mot kommissionens förslag gjorts ett stort antal anmärkningar, delvis av principiell natur och delvis rörande enskilda bestämmelser av större eller mindre betydelse. I synnerhet hava anmärkningarna riktat sig mot att i förslaget till väglag intagits ett flertal bestämmelser, vilka icke synts böra hava sin plats i en civillag, samt vidare mot förslagen att göra kommunerna till underdistrikt för naturaunderhållet, mot utbrytandet av köpingar och municipalsamhällen ur landsbygdens vägväsende samt mot den ställning och verksamhet, som tillämnats landstingets vägförvaltningsorgan, särskilt vägdirektörerna. Från vissa håll har gjorts gällande, att förslaget vore alltför teoretiskt, och i ett stort antal yttranden hava yrkanden framställts om dess grundliga omarbetning,

Svar å interpellation. (Forts.)

varvid borde anlitas medverkan av personer med erfarenhet om praktiskt vägunderhåll. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i samband med kritik över den föreslagna vägförvaltningen och de tekniska bestämmelserna påyrkat en väsentlig utökning såväl av styrelsen själv som av personalen i väg- och vattenbyggnadsdistrikten samt påyrkat ny utredning genom representanter för styrelsen, länsstyrelserna, distriktstjänstemännen, landsfiskalerna och vägstyrelserna.

För egen del har jag vid granskning av kommissionens förslag och de däröver avgivna utlåtandena kommit till den uppfattning, att förslaget icke är ägnat att utan omarbetning läggas till grund för en proposition i ämnet. Den omständigheten, att vägkommissionen ännu icke avgivit betänkande angående städernas vägväsen, bör icke utgöra hinder härför, ty jag anser i likhet med vägkommissionen, att städernas vägväsende bör bliva föremål för särskild reglering och att frågan nu bör begränsas till att gälla det allmänna vägväsendet på landet.

Att nu giva några riktlinjer för omarbetningen faller sig icke så lätt. Anmärkningarna mot förslaget hava varit mångahanda och stå delvis i strid med varandra. Såsom ett önskemål torde emellertid kunna framhållas, att ur den författning, som avses skola få naturen av civillag, må avskiljas sådana bestämmelser, som hava administrativ natur och som kunna behöva ändras i en mindre omständlig ordning. Vidare bör beaktas, att genom åtskilliga efter det vägkommissionens betänkande avgavs utfärdade författningar och av statsmakterna fattade beslut, bland annat på kommunallagstiftningens område, förhållanden inträtt, som nödvändiggöra ändringar i viktiga delar av förslaget. Men även i övrigt torde såväl huvudgrunderna för förslaget som dess särskilda detaljer böra ytterligare skärskådas och eventuellt ändras. Särskilt synes mig lämpligheten att anlita primärkommunerna såsom underdistrikt och arbetskretsar kunna med skäl betvivlas. Vad i utlåtandena anförts till förmån för att i detta hänseende en närmare anslutning sker till de nuvarande väghållningsdistrikten synes mig värt noggrant beaktande. Då det icke synes önskligt varken i ekonomiskt avseende eller ur synunkten av en god, likformig väghållning att söndersplittra landsbygdens vägväsende mer än som är oundvikligt, anser jag utredningen även böra inrikta sig på frågan, huruvida icke de olägenheter, som köpingarnas och municipalsamhällenas deltagande i landsbygdens väghållning ansetts medföra, må kunna så vitt möjligt avlägsnas utan att dessa samhällen fördenskull utbrytas ur landsbygdens vägväsende. Ett sådant utbrytande skulle för övrigt, som i utlåtandena framhållits, kunna vid vägfrågors behandling inom landstingen medföra olämpliga konsekvenser. Frågan om vägförvaltningens mest ändamålsenliga ordnande synes mig näppeligen vara tillräckligt utredd utan torde förslaget i denna del tarva komplettering och en ganska grundlig revision. Även i flera andra, nu icke särskilt omförmälda hänseenden, torde förslaget vara av beskaffenhet att icke kunna utan vidare följas.

Vid omarbetningen bör såsom ledande princip uppställas att söka ernå ett så gott och efter den nutida vägtrafikens krav lämpat vägvä- sen, som är möjligt utan att kostnaderna för detsamma bliva över hövan betungande, och under uppmärksamt tillseende att dessa kostnader bliva i lämplig proportion fördelade på vederbörande beskattningsföremål. Att statsverket i högre grad än nu måste deltaga i dessa kostnader lärer icke kunna undvikas och är för övrigt enligt min mening befogat, såväl ur utjämningssynpunkt som för att större krav på vägarnas beskaffenhet må kunna med skäl göras gällande.

Svar å interpellation.

Den ganska genomgripande omarbetning, som sålunda bör äga rum, torde, såsom ock i utlåtandena framhållits, böra ske under medverkan såväl från personer med praktisk erfarenhet av den nuvarande vägadministrationen och vägunderhållet som ock från den tekniska sakkunskapen på förevarande område. Det synes mig därför nödvändigt, att låta den förnyade utredningen verkställas genom särskilt tillkallade sakkunniga personer.

Huruvida omarbetningen skall kunna ske med sådan skyndsamhet, att frågan kan föreläggas redan 1921 års riksdag, torde icke nu kunna bedömas. I varje fall bör utredningen med det snaraste igångsättas. Dock torde detta böra ske först sedan vägväsendet från och med den 1 juli överflyttats till kommunikationsdepartementet.

Vidare yttrade:

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Först ber jag att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttrycka mitt vördsamma tack för att herr statsrådet behagat besvara min interpellation och ävenså mitt vördsamma tack för innehållet i densamma. Jag kan i stort sett säga mig vara ganska tillfredsställd med det svar, som herr statsrådet nu lämnat, helst han ställt sig ganska förstående till de önskemål, jag i min interpellation gjort mig till målsman för.

Syftet med 1891 års väglag, då vägbördan överfördes ifrån den i mantal satta jorden till fastigheterna i allmänhet var ju, som var man minns, att åstadkomma en jämnare och rättvisare fördelning av denna vägbörda. Men hur stort detta syfte än var, har det efter min och mångas mening icke fullbordats med 1891 års väglag. Den medför nämligen en ojämn fördelning och ett orättvist betungande för många, och det är därför av stort behov, att fortast möjligt få en avlösning av denna väglag genom en annan, som bättre motsvarar tidens krav och fordringar. Detta kan också sägas vara erkänt genom de många motioner, som omedelbart efter 1891 års väglag kommo till synes. Om jag icke minns orätt, har vägkommissionen i sitt utlåtande sagt, att under endast en tre-års-period så gott som omedelbart efter väglagens antagande burits fram i riksdagen icke mindre än ett 30-tal motioner, gående ut på dels revision av lagen, dels ock på förändrade bestämmelser rörande vissa detaljer. Därmed bör det vara bevisat, att väglagen ifråga under den tid, den varit gällande, icke visat sig vara av den art och beskaffenhet, att den kan sägas ha varit en väl avvägd väglag och att vägunderhållsbördan genom den fördelats så gott, som möj-

Svar å interpellation. (Forts.)

ligt varit, rättvist och väl. Många väghållare, särskilt i Norrland, som tryckes av en stor och tung vägbörda, ha mer än en gång gjort sig den frågan: Varför skall jag, som har så att säga det minsta behovet av en väg, en landsväg långt borta ifrån min hembygd, tyngas ned så ofantligt av en vägbörda, då en och annan ifrån städerna och sågverksplatserna, som egentligen ingen annan vägbörda har än att betala en del till vägkassan, skall ha större förmåner genom att få färdas fram på en god och präktig väg, medan jag sitter i mitt undangömda hem, där det icke finnes väg ifrån min gård för att komma ut till fullgörande av den skyldighet, staten ålagt mig? Detta är en fråga, som man ofta får höra från de väghållningsskyldiga ute i bygderna, men de må resonera och fråga hur som helst, så ha de icke annat att göra än att så gott de kunna, fullgöra sina förpliktelser till åtlydnad av de order, de fått.

Det vore nu mycket önskvärt, att denna efter min uppfattning orättvist fördelade vägbörda fortast möjligt avlyftes så långt som görligt är och fördelades annorlunda, så att rättvisan bleve bättre tillgodosedd, än den genom 1891 års väglag blivit. Jag känner mig därför ganska tacksam mot herr statsrådet, för att han nu delar min uppfattning och säger sig ha kommit till insikt om att det är nödvändigt att fortast möjligt vidtaga sådana åtgärder, att en överarbetning av vägkommissionens förslag vidtages i ändamål att snarast möjligt föreläggas riksdagen. Jag inskränker mig vid sådant förhållande till att endast göra en liten erinran, angående vad herr statsrådet i sitt svar anför, då herr statsrådet synes vilja såsom sin mening uttala, att då vägkommissionen i sitt förslag till större väghållningsdistrikt har stannat för att dessa skola utgöras av länen eller landstingsområdena, detta icke är så väl funnet utan fastmera synes vilja kvarbliva vid de nuvarande mindre väghållningsdistrikten. Jag anser nämligen, att just i denna väghållningsdistriktens ringa storlek ligger det stora fel, som orsakat väghållningsbördans ojämna fördelning icke allenast emellan de olika väghållningsdistrikten utan även mellan de olika väghållarna sinsemellan. Ty genom att göra väghållningsdistrikten så små, som de nu äro, har det inträffat, att väghållningsdistrikten efter kustlandet, som ha att tillgodogöra sig ganska stora bidrag ifrån industrien till vägkassan, satts i tillfälle att vidtaga ganska väsentliga åtgärder till ett upphjälpande av väghållningen, under det att väghållningsdistrikten inne i landet, som icke kunna tillgodogöra sig sådan hjälp från industrien, ha fått jämförelsevis tunga bördor att bära redan för det normala underhållet. Men om väghållningsdistrikten göras större, såsom vägkommissionen föreslagit, vilket förslag jag också skänker min sympati, så att de omfatta länen eller landstingsområdena, så tror jag, att man därigenom är inne på en god väg och funnit ett gott medel, varigenom man bättre än hittills kan fördela vägbördan rättvist, och jag vågar uttala den förhoppningen, att de, som komma enligt herr statsrådets uppdrag verkställa en överarbetning av kommissionens förslag, ville särskilt taga denna synpunkt under beaktande.

Med det sagda skall jag åtnöja mig, och jag anser mig icke ha anledning att göra något annat uttalande än vad jag redan gjort. Till

sist ber jag emellertid att ännu en gång få betyga min tacksamhet till herr statsrådet.

Svar å interpellation. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr Öberg har delvis missuppfattat ett uttalande, som jag gjorde vid besvarandet av hans interpellation. Uttalandet avsåg ingalunda att utgöra någon anmärkning mot kommissionens förslag att göra länen till väghållningsdistrikt. Den anmärkning jag gjorde gentemot vägkommissionens förslag, riktade sig mot förslaget att göra primärkommunerna till underdistrikt och arbetskretsar. Lämpligheten av vad kommissionen här föreslagit kunna meningarna vara delade om. Däremot är det uppenbarligen, som jag nämnde, från utjämningssynpunkt önskligt, att väghållningsdistrikten göras så stora, som över huvud taget är möjligt. Det var endast dessa upplysningar jag ville lämna.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Jag känner knappast någon skattefråga, där bördan drabbat så ojämnt som i denna, och ni herrar sydsvenskar och mellansvenskar borde kunna förstå, hur vi norrlänningar känna tyngden av denna skattebörda.

Det skulle kunna anses vara orätt, om icke vid detta tillfälle en röst hördes från det län, där våra mest betungade vägdistrikt finnas. Interpellanten har med några ord talat om, huru det känns för dem, som bo miltals från den allmänna landsvägen, utan att ens väg leder fram till allmän landsväg, men som dock drabbas synnerligen tungt av vägunderhållsbördan, då däremot i andra delar av landet man kan finna förhållandena fullständigt annorlunda. Detta har satt mången i harnesk mot i andra delar av landet boende. Vi ställa nu den förhoppningen till det svar, vi i dag fått, att tillfälle måtte givas att rätta mycket av dessa missförhållanden och borttaga denna mångåriga orättvisa.

Det har varit en kär tanke, att staten helt skulle övertaga vägunderhållet och sålunda rättvist fördela denna skattebörda. Man har icke kunnat gå därhän, och vi ha funnit oss glada över den utjämningspolitik som förts och lett därhän, att staten i anslag till hårt betungade vägdistrikt deltagit i denna skattetunga. Nu veta vi, att vissa väghållningsdistrikt av det anslag, som av riksdagen för utjämning beviljats, fått från tiotusen till tolvtusen, ja ända upp till tjugufyratusen kronor, fastän det finnes så många vägdistrikt, som skola dela det jämförelsevis lilla anslaget. Jag tror ej, att en omläggning kan komma att betraktas som fullkomlig, men vi skola i alla fall villigt medgiva, att de löften, som dock givits i det svar herr statsrådet lämnat på interpellationen, dock borga för att mycket kommer att utjämnas, om icke i skatteavseende så dock i den känsla av olikställighet gentemot andra inom vårt land, som vi norrlänningar hittills känt.

Med dessa ord ber jag för min del att få framföra ett varmt tack till herr statsrådet för det intresse för saken och de löften, som svaret å interpellationen innehöll.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr vice talmannen Hamilton: Även jag anhåller att få uttala min tillfredsställelse med det svar på interpellationen, som lämnats från statsrådsbänken. Jag ber särskilt att få understryka det uttalandet, att vägkommissionens förslag icke är ägnat att utgöra grundvalen för blivande lagstiftning, och att vid omarbetning av detta lagförslag även den praktiska erfarenheten skall få lov att göra sig gällande.

Jag ber också att få understryka herr statsrådets yttrande, att vägarna och kommunikationerna i vårt land äro en statsangelägenhet, och att därför staten mer än hittills bör intressera sig för och taga hand om vägarnas underhåll.

Jag måste likväl beklaga en sak, den nämligen, att herr statsrådet icke hyste förhoppning om, att vi till nästa års riksdag kunde få pröva en ny väglag. Man har hoppats, att så fort som det nya kommunikationsdepartementet kommit till stånd, detsamma skulle ägna väglagen största uppmärksamhet, och att man skulle kunna där möjligtvis hinna med att få en ny lag till nästa år.

Jag tillåter mig erinra om att under mer än 20 års tid har man begärt och längtat efter att få en lag, som rättvisare fördelar vägbördorna än hittills,, så att det är snart på tiden, att vi finge den frågan löst. Jag får därför hemställa, att herr statsrådet ville göra vad på honom ankommer och även söka påverka den blivande kommunikationsministern att göra vad göras kan för att få en ny väglag fortast möjligt.

Herr Jonsson i Källeräng: Herr talman! Jag vill begagna detta tillfälle att säga, att jag är den ärade interpellanten synnerligen tacksam för att han bragt denna fråga på tal. På den ort där jag bor, har det varit ett länge känt behov, att väghållningsbesväret med snaraste omlägges, så att kostnaderna för vägunderhållet kunna fördelas på ett rättvisare och lämpligare sätt, än vad förhållandet nu är. Behovet av att denna fråga får sin snara lösning blir allt större och större, allt efter som kravet på bättre vägförhållanden växer och vårt vägväsen utvecklas. Ty såsom det nu är, så trycker väghållningsbördan alltför ojämnt dels på de olika vägunderhållningsskyldiga och dels med avseende å förhållandet mellan de olika väghållningsdistrikten, i båda fallen delvis beroende på att vägarna kunna få en helt annan trafik och slitning, än som beräknats vid graderingen av dessa vägar. Detta är missförhållanden, som man kanske torde ha skäl att vänta nu bli med det snaraste beaktade och undanröjda, åtminstone skulle jag våga hysa den förhoppningen efter det svar, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har avgivit.

Under den förhoppningen, herr talman, vågar jag sluta med att säga, att jag skulle vara herr statsrådet synnerligen tacksam, om så snara åtgärder som möjligt kunde vidtagas för denna viktiga frågas lösning.

Herr Brännström: Herr talman, mina herrar! Då den fråga, som den ärade interpellanten här berört, är, vågar jag säga, den

Svar å interpellation. (Forts.)

vitalaste för Norrland, så kan jag icke underlåta att här säga några ord. Jag vill då först och främst stryka under, vad den ärade interpellanten sagt om behovet att så snart som möjligt få en väglag till stånd, som rättvisare än hittills fördelar vägbördorna.

Det är ju en allmänt känd sak, att med de små väghållningsdistrikt, som för närvarande finnas där uppe, vägutskylderna äro sådana, att de kunna sägas nått bristningspunkten. Men trots detta fattas vägar. Det har sagts, att vad Norrland behöver — och detta icke minst i det län, där jag bor — är tre ting: för det första vägar, för det andra vägar och för det tredje vägar. Men när vägutskylderna nått den höjd de nu ha på många ställen, så kan man icke komma längre, om icke statsmakterna vilja taga frågan om hand och söka utjämna de orättvisa vägskattebördorna. Ett moment har också tillkommit, som gör, att väghållningsbördan ter sig synnerligen svår efter de väglagar, som nu gälla: den ökade automobiltrafik, som kommit till stånd och som från väghållarnas sida icke ses med blida ögon, därför att densamma har tillkommit på senaste tiden såsom ett nytt moment för väghållningen, och vilken trafik sliter vägarna mer än annars normalt skulle ske.

Jag känner mig något missmodig av herr statsrådets och chefen för jordbruksdepartementet svar, då han sade, att han icke kunde utlova, att denna fråga kan föreläggas nästa års riksdag. Ty, jag betonar det ännu en gång, de av oss, som äro hårt betryckta av vägskatten, hade väntat, att denna fråga skulle komma fram till denna riksdag och redan nu få sin lösning. Men kan man nu icke heller hoppas, att frågan kommer fram till nästa riksdag, så är det verkligen anledning till missmod.

Jag vill därför med dessa enkla ord ha sagt, att jag hoppas det Kungl. Maj:ts regering icke försummar något för att få frågan löst så snart som möjligt, ty det är en fråga om den mest vitala betydelse för Norrland.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Då endast norrlänningar hittills uppträtt i denna fråga, så skall jag be att såsom representant för en annan del av landet få säga några ord.

Jag tror vi kunna vara överens om, antingen vi äro norrlänningar eller sydsvenskar, att vägfrågan är en av de mest betydelsefulla frågor, som vi ha att behandla, då ju kommunikationerna egentligen äro den hävstång och de förutsättningar, som erfordras, för att en bygd skall kunna gå framåt i odling och kultur. Jag förstår mycket väl, hur väghållningsbördan skall vara tung och tryckande däruppe i Norrland med de oerhörda avstånd, som där finnas; ty även i västra Sverige ha vi på många håll en mycket kraftig känsla av vägbördans tyngd och hur ojämnt den också trycker inom olika väghållningsdistrikt. Det torde också därför vara rätt tillfredsställande att erfara, att man har förslag uppe att utöka väghållningsdistrikten, så att särskilt bidragen ifrån icke in natura väghållningsskyldiga skattedragande kunna komma att bli mera utjämnade de olika väghållningsdistrikten emellan. Jag vet ju exempelvis, hur det

Svar å interpellation. (Forts.)

ställer sig i mitt län, där i två intill varandra liggande distrikt beskattningen varit sådan, att det ena distriktet samlade ganska stora belopp till vägkassan utan att behöva besvära jordbruket med någon kontant utdebitering, medan inom det andra jordbruket har att utgöra icke allenast naturaunderhållet utan även lämna avsevärda kontanta bidrag till vägunderhållet. Detta beror ju huvudsakligen på att väghållningsdistrikten äro för små, vilket medför, att i somliga distrikt, nämligen sådana, inom vilka industrier eller andra därmed jämförliga beskattningsföremål varit förlagda, har väghållningsbördan blivit mindre än i andra distrikt.

Det är dock flera synpunkter, som jag — och flera andra med mig — anser särskilt böra beaktas, då fråga blir om att varje län eller landstingsområde skall komma att ugöra vägdistrikt. Enligt vägkommissionens förslag är, såvida jag icke missminner mig, bl. a. förslag uppe, att man skall tillsätta ett stort antal vägdirektörer, vägmästare och vägvakter, en apparat, som jag tror med de nuvarande prisen kan gå till flera hundratusen kronor, och därför tillåter jag mig vädja till den härvarande representanten för regeringen, att han bör noga tänka på, huruvida det är nödvändigt att i så stor utsträckning tillsätta tjänstemän, vilka sluka så avsevärda belopp, som kanske skulle kunna användas till vägunderhållet direkt.

Det är också en annan sak, som jag anser bör uppmärksammas här, nämligen hur det, sedan landtingsområdena blivit väghållningsdistrikt, kommer att ställa sig med avseende å det allmännas övertagande av enskilda vägar. Det är ju nu så, som vi veta, att inom varje distrikt väckes förslag om detta, och sedan kostnadsberäkningar uppgjorts, går man in och begär statsbidrag för intagande av den ena eller andra enskilda vägen till allmänt underhåll. Jag har reflekterat häröver och tänkt på att om det blir så lagt, att landstinget skall besluta om vilka bygdevägar eller lokalvägar ute i länets olika delar, som skulle intagas till allmänt underhåll, komme nog detta att vålla strider och slitningar inom landstinget; och det vore fara värt, att många orter, vilka kunde ha berättigade anspråk på att få sitt vägväsen ordnat genom det allmännas hjälp, såsom t. ex. byar, som ligga långt från allmän väg, icke såsom bort finge sina intressen beaktade och tillgodosedda. Det är en synpunkt, som jag vill särskilt understryka, då jag tror det blir en omständighet, som kommer att ge anledning till ofantligt stora slitningar emellan de olika intressena inom olika delar av ett landstingsområde.

Här har också betonats från ett par håll det beklagansvärda i, höll jag på att säga, att vi icke ha ett förslag till revision av väglagen redan i år på riksdagens bord och att vi kanske icke heller ha att förvänta något sådant till nästa år. Men jag vill då säga, att denna fråga är så pass betydelsefull, så pass invecklad och så pass svår, att jag anser det vara bättre om det dröjer något år längre, innan vi få fram ett förslag, än att få en slags halvmesyr, som icke kommer att motsvara de anspråk, som man torde vilja ställa på ett förslag till reviderad väglag. Jag vill också här understryka den synpunkt, som herr Brännström hade uppe, eller det moment, som

kommit till och som medfört ofantligt ökade anspråk på vägunderhållet, nämligen den stora ökade automobiltrafiken i landet. Här måste staten säkert träda till ganska kraftigt, om vi skola kunna få vägar, som förmå bära denna trafik och motsvara de anspråk denna trafik ställer på fullgoda vägar; och jag tror icke detta kan gå för sig med mindre staten träder emellan på ett mycket kraftigare sätt än den hittills gjort.

Svar å interpellation. (Forts.)

Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter, då jag har någon praktisk erfarenhet av, huru vägväsendet ställer sig hemma i min ort, och jag tror, att dessa synpunkter böra tas litet mer i beaktande vid överarbetandet av vägkommissionens förslag.

Herr Lübeck: Herr talman! Ehuru stadsbo vill jag på det kraftigaste understryka de uttalanden, som från lantmannahåll och särskilt från norrlandshåll gjorts därom, att dröjsmålet med väghållningslagens definitiva framläggande snarast möjligt måtte få ett slut.

Det är dock min uppfattning, att man här för kraftigt tryckt på att vårt vägunderhåll för framtiden skall övertagas av staten. Vägkommissionens förslag går ju, som bekant är, ut på att vägunderhållet för framtiden visserligen skall läggas på större väghållningsdistrikt, men att man därvid skall stanna vid landstingen och jag tror det förslaget både med avseende å initiativet i fråga om nya vägar och beträffande ett rationellt sätt att ordna vägunderhållet för framtiden, skall visa sig vara det, som kommer att stå sig. Jag tror sålunda, att man med fördel skall kunna stanna vid landstingen såsom väghållningsdistrikt, hur väglagen för övrigt må utformas. Jag vill vidare framhålla, att det är riktigt, såsom här sagts, att biltrafikens framträdande i landet har lagt vägfrågan på annat plan än hittills. Det blir mer och mer nödvändigt att verkligen staten intresserar sig för denna frågas lösning på ett tillfredsställande sätt. Den motion som förelegat vid riksdagen i år och som riksdagens båda kamrar givit sin anslutning, går ju också ut på att staten skulle se till, vad som bör åtgöras med vägarna å sådana sträckor, där regelbunden biltrafik kan ifrågakomma, delvis med avlastande av för tidiga planer på nya järnvägslinjer. Härvid har staten mycket viktiga uppgifter att fylla, som på det intimaste sammanhänga med vägunderhållet.

Herr talmannen har för mig uttalat den förhoppningen, att diskussionen om väglagen icke måtte komma att räcka till i morgon, vilket han ansåg möjligt, om vi nu ginge in på principerna för en reform därav. Jag skall för min del icke bidraga till att giva ökad näring åt dessa farhågor, utan vill endast säga, att jag tror, att en olägenhet, särskilt för väglagens behandling förefunnits därigenom, att vi bytt regering så ofta under de senare åren. Alla regeringar, som under denna tid suttit, ha varit varmt intresserade av att väglagen skulle komma i hamn någon gång; senast har ju herr jordbruksministern här i kväll betygat detta. Men ingen regering har suttit så länge, att den kunnat realisera detta önskemål. Jag vill nu icke

Svar å interpellation. (Forts.)

direkt uttala den förhoppningen, att den nuvarande regeringen kommer att sitta så länge, att den kommer att kunna föra vägfrågan i hamn, men jag vill understryka den förhoppning, herr vice talmannen uttalat, att det kommunikationsdepartement, som tillkommer den 1 juli, måtte komma att förete så pass kontinuitet i sin verksamhet, att detta departement, som får väglagen till behandling, måtte komma att föra fram denna fråga till lösning här i riksdagen så snart som möjligt. Denna fråga är för viktig för att bli beroende av sådana tillfälligheter som regeringsskiften.

§ 2.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m.

Till avgörande förelåg nu sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. ävensom i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 13 april 1920 dagtecknad till lagutskott hänvisad proposition, nr 416, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.

Sammansatta stats-, bevillnings- och första lagutskottet, som behandlat förevarande proposition, hade i samband härmed förehaft följande i anledning av densamma inom andra kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 442, av herr *Ljungberg;*
nr 443, av herrar *Johansson* i Stockholm *m. fl.;*
nr 449, av herr *Hage;*
nr 451, av herrar *Lovén m. fl.;*
nr 453, av herr *Nylander;* samt
nr 454, av herrar *Hansson* i Gårda *m. fl.*

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m.; och

2) att väckta motioner i ämnet, i den mån de icke särskilt behandlats samt vunnit beaktande i det av utskottet framlagda lagförslaget, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

dels beträffande utskottets motivering av herrar *Klefbeck, Albert Bergström, Hamrin, Johansson* i Kullersta, *Leo* och *Ljungkvist,* som föreslagit, att utskottets yttrande i fråga om en plan för ifrågavarande lagstiftnings slutliga avveckling måtte utgå och i stället givas annan i reservationen angiven avfattning;

dels ock beträffande det av utskottet framlagda lagförslaget:

av herrar *Klefbeck, Albert Bergström* och *Leo* angående 6 § 1 mom.; samt

av herrar *Klefbeck, Albert Bergström, Hamrin* och *Leo* i fråga om 6 § 2 mom. 8 och 19 § samt övergångsstadgandena.

Ang. lag mot oskälig hyressteg ring m. m. (Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Pettersson i Södertälje, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I avseende på föredragningssättet ber jag att få föreslå:

att utlåtandet föredrages punktvis;

att först föredrages det under punkten 1) upptagna lagförslaget, där så erfordras, paragraf- och momentvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 1 § och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten icke må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställan i punkterna 1) och 2) måtte föredragas; samt

att, för den händelse lagförslaget i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls.

Punkten 1).

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

1 § föredrogs. Därvid anförde:

Herr Lovén: Herr talman, mina herrar! Att hyrorna för såväl bostäder som andra lägenheter, allt efter som tiden skridit fram efter de egentliga krisåren, ha kommit att stiga, var ju icke annat än vad man väntat, då ju allting annat förut stegrats i proportionsvis högre grad än hyrorna gjort. Emellertid skulle man kunnat hoppas och önska, att denna lag avvecklats något långsammare, än som nu synes bliva fallet efter dels den här föreliggande kungl. propositionens framläggande, dels utskottets utlåtande över densamma.

Då statsmakterna bestämde såväl ransonen som priset på bröd under de hårda krisåren, var detta nödvändigt, därför att tillgången var för ringa och därför att priset måste hållas inom rimliga gränser. Då kunde man med samma fog ha rätt att begära, att då bostäderna för landets befolkning äro otillräckliga, statsmakterna tills vidare även

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

skulle tillse icke endast att bostäder finnas till landets befolkning utan även att de bostäder, som finnas, fördelas rättvist mellan landets befolkning och tillhandahållas till något så när rimliga pris, så att befolkningen, särskilt de lägre klasserna, stå ut med att betala dessa.

Nu säger man, att lagen skall avvecklas så snart som möjligt, och därför vill man nu dels tillåta, att hyrorna höjas proportionsvis avsevärt mycket mer än förr, dels vill man från lagens bestämmelser undantaga vissa lokaler, som icke direkt användas till bostadsändamål.

Beträffande den del av lagen, som talar om att hyresnämnderna nu skulle kunna ge rätt till en höjning av upp till 50 %, i vissa fall däröver, vill jag för närvarande icke yttra mig därom. Jag tror nämligen, att man på den vägen kan komma fram till en avveckling. Dock anser jag denna höjning från 25 % upp till det dubbla — 50 % — vara ett hopp, som är alltför stort på en gång, och att man kunde stanna avsevärt lägre utan att därvid träda någon part för nära, så länge situationen är sådan, som den nu är, på bostadsmarknaden.

Däremot skulle jag vilja något yttra mig om det förslag, som utskottet kommit med, att butiker och affärslokaler skulle undantagas från lagen. I propositionen heter det, att det icke tros vara någon brist på lokaler för butiker. Detta är väl dock mera ett antagande, som man kommit fram med, ty om man resonerar med butiksägare och affärsinnehavare, som skola flytta, får man veta, att det är hart när omöjligt att driva upp en butik, och försöker man skaffa sig underrättelser vid de statliga eller kommunala bostadsförmedlingarna, finner man, att där icke finnas några butiker att uppbringa.

Vidare säges i propositionen, att inga sociala motiv kunna framföras för sådana utomordentliga skyddsåtgärder, som att butiksägarna fortfarande skulle få åtnjuta lagens hägn. Jag undrar emellertid, om icke ur social synpunkt det motivet är tillräckligt, att dessa personer, särskilt de små butiksägarna, i många fall bleve satta så gott som på bar backe genom denna lag, som utskottet föreslår, därigenom att uppsägningsrätten bleve lämnad i husvärdens hand i stället för att den nu vilar hos hyresnämnderna. Jag tror verkligen, att detta är ett tillräckligt starkt socialt motiv för att de små butiksägarna, som icke se sig i stånd att skaffa sig en annan butik för en hyra, som står inom rimlighetens gräns och som går att betala med avkastningen av deras rörelse, skola få bibehålla det skydd, de ha.

Så vill jag påpeka en annan enligt min uppfattning inkonsekvent punkt i såväl utskottets betänkande som den kungl. propositionen. Man säger, att om det finnes en butik med ett litet rum omedelbart bredvid, skall denna butik lyda under lagen, medan en annan butik, som icke har något rum, skall lämnas fri. Nu har det inträffat, att bredvid butiken funnits ett litet lagerrum, som under normala tider aldrig använts till bostad men som under bostadsnödens tid blivit inrättat till bostadsrum. Denna butik är då fredad, men en butik, som ligger så, att ägaren har ett rum en trappa upp, kommer icke under lagen utan lämnas fri. Jag kan icke förstå, vad det är för konsekvens i detta, och vilken villervalla, det kommer att skapa, ligger väl

i öppen dag. Likväl säger man sig vilja skydda de små butiksägarna. Om man råkat få sitt rum en halv trappa upp, så får man intet skydd, men om man har ett litet lagerrum bredvid, som man inrättat till bostad, då blir man skyddad. Jag kan varken se konsekvensen eller rättvisan i detta.

Ang. lag mot oskälig hyressteg ring m. m. (Forts.)

De bostadssakkunniga ha i sitt betänkande, som är fogat till propositionen, såvitt jag kan finna närmast tänkt på affärskontor, då de yttrat sig över denna sak. De tala på de allra flesta ställena om affärskontor, och säga, att en del affärskontor tillhöra jobbareföretag, som uppstått under kristiden. Ja, vore det endast dem, man ville åt, då kunde jag förstå bestämmelsen. Vissa affärsföretag ha ju minimala kontor, för vilka de alltså betala blott en liten hyra, under det att omsättningen dock omfattar miljontals kronor, emedan affären är av den art, att den icke fordrar stora kontorslokaler. Att en sådan affär kan bära oerhört stegrade hyror, ligger i sakens natur. Men här har man med ett sådant kontor jämställt en liten butik, som kanske omfattar en mjölkbutik, en cigarrhandel eller en grönsaksaffär. Det är därför, jag tror, att de bostadssakkunniga gått för långt, då de vilja ge dessa affärslokaler, som de kalla dem, fria, kanske närmast med tanke på en del affärer, som uppstått nu under kristiden, som man vill försöka få bort. Men man skall icke kasta ut barnet med badvattnet och icke heller piska bagaren för smedens synder, som man här försökt göra, då man träffar de små butiksägarna på detta sätt.

De bostadssakkunniga säga, att det måste ligga i husägarnas eget intresse att iakttaga en viss hovsamhet beträffande alltför stark stegring av butikernas hyror. Ja, hur denna hovsamhet skall se ut under normala förhållanden, om utskottets förslag går igenom, det kan kanske framgå av en del upplysningar, som jag inhämtat ifrån ytterst sakkunnigt håll, nämligen ordföranden i hyresnämnden i den stad, vars representant jag är. Han har sagt mig, att dagarna efter det, att denna lag gått igenom och trätt i kraft, komma 18 butiker vid Malmö största affärsgata att ögonblickligen sägas upp. I andra fall kanske huset köpes av en större affär eller en bank, och så köres affärsinnehavarna ut ur sina butiker och någon annan kommer i stället. Jag kan icke förstå, att man tror på hovsamheten hos dessa husvärdar. Jag tror, att även om en och annan finnes, som använder ett hovsamt tillvägagångssätt, komma nog alltför många husvärdar att i detta avseende icke visa någon hovsamhet alls, utan affärsinnehavarna komma i den mån, det passar husvärdarna, att utan förskoning köras ut på gatan och få skaffa sig andra lokaler, bäst de kunna. De, som jag närmast tänker på, äro, som sagt, dessa små mjölk-, grönsaks- och cigarraffärer, som helt enkelt bli ruinerade om hyresstegringen och uppsägningsrätten nu lämnas fria. Vad jag är mest rädd för är, att uppsägningsrätten skall frigöras från hyresnämnderna. Dessa självförsörjande personer, som sitta i dessa lägenheter, behöva sannerligen allt för väl det skydd, lagen hittills lämnat dem, för att få bli kvar i sina affärer, och jag tycker, det skulle vara ganska märkvärdigt för de partier, som alltid förr sagt

Ang. lag mot oskälig hyressteg'ring m. m. (Forts.)

sig föra näringarnas talan, om de i detta fall icke vilja räkna dessa små affärer till näringsidkarnas klass. De behöva det skydd, lagen kan ge, även om detta skydd kommit till under kristiden och under mera ömtåliga förhållanden, än vi nu ha.

Jag skall be att få draga fram ett exempel, där man tydligt kan se, hur det kan komma att gå. Antag att det finnes en liten mjölkbutik i ett hus, som nu kan komma ut med den lilla hyra, som är avpassad efter den inkomst och omsättning som butiksägaren har, och antag vidare, att det kommer en person, som driver affärer med skor, galoscher eller en vara, som är tull- och traktatskyddad eller förtrustad och varpå man alltså kan sätta priset hur högt som helst. Då säger den senare: Ge mig butiken, så skall jag betala fem gånger så hög hyra, som mjölkbutiken gör — och så köres mjölkbutiksinnehavaren bort, om han icke är skyddad av någon lag, och den andra installeras där. Därmed är mjölkbutiken ur spelet, och det går icke så lätt, som det sägs i propositionen och utskottsbetänkandet, att på en annan plats få en ny kundkrets för den lilla affär, man haft under långa tider på det förra stället. Det är därför, jag tycker, att reservationen är väl avvägd. Man har där gått med på en höjning upp till 75 % för att snabbare kunna avveckla lagen, medan man velat behålla kvar uppsägningsrätten hos hyresnämnderna och, som sagt, frågan om uppsägningsrätten förefaller mig att vara den viktigaste och ömtåligaste.

Bland de bostadssakkunniga fanns en reservant, som icke kunde dela de övrigas mening beträffande butikerna, nämligen herr Tengelin, och denne ärade reservant säger i sitt yrkande — vilket jag anser alldeles riktigt, och som jag skall be att få fästa kammarens uppmärksamhet på — följande: »I många fall skulle nämligen enligt min mening affärsidkare i små ekonomiska omständigheter härigenom bliva ställda inför sådana svårigheter, att deras ekonomiska existens helt och hållet äventyrades.» Vill man på ort och ställe objektivt undersöka, hur det kommer att gå, skall man i detta fall bli nödsakad att ge honom fullkomligt rätt.

En annan sak som icke utskottet velat taga upp till beaktande och som framförts i vår motion, var förslaget om att höja böterna för överträdelser av hyreslagen från 1,000 kronor till 10,000 kronor. Nu är det, som vi framhållit i vår motion, så, att det många gånger lämnas större vederlag för dessa illojala hyrestransaktioner än 1,000 kronor.

Jag tycker därför, att utskottet bort gå med på vårt förslag om dessa böter på 10,000 kronor, ty jag kan icke tro, att utskottet verkligen vill, att det skall förekomma illojala hyrestransaktioner, och då kan jag icke heller förstå, varför utskottet skall ha ömmat så starkt för dessa lagbrytare, som man väl måste kalla dem, att det icke kunnat klämma till med en bötessumma, upp till 10,000 kronor och därigenom kanske förhindra lagbrott på det sätt, jag här relaterat.

Slutligen vill jag be att få säga ett par ord om den första reservationen av herr Klefbeck m. fl., där man i motiveringen yrkar bifall till departementschefens, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag om att icke lagens

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

slutliga avveckling skall komma för fort och för häftigt. I den stad där jag har mitt hem, kan man redan nu spåra en början till ett husjobberi, som alldeles säkert kommer att florera i avsevärt högre grad, därest man genom lag nu, som utskottet vill, skulle få veta, att den skall vara fullständigt avvecklad år 1923, jag tror, att utskottet sagt den första oktober. Då vore det bättre, om man enligt reservanternas yrkande läte denna avveckling tills vidare sväva i det blå för att icke i god tid varsko dessa, som tänka jobba i hus.

Dessutom vill jag i förbigående, då man talar om de oerhört höga prisen på hus och bostäder för vilka man måste betala avsevärt högre hyror, säga, att härvidlag är det i många fall fråga om hus, som gått i handel ifrån person till person, till dess de kommit upp i priser, som icke alls motsvaras av husets värde. Den siste ägaren gör emellertid anspråk på att få sina kostnader betäckta. Han vill, att hyresgästerna skola betala det pris, som blivit en följd av att huset bytt ägare kanske var fjortonde dag med en avance på 10, 15, 20, kanske 30 tusen kronor för var gång, och det gör man anspråk på att riksdagen skall lämna sitt bifall till. Hyresstegringen kan ju i vissa fall vara ganska befogad, i andra fall är den det i mindre mån, men jag anser i varje fall, att den bör gå successivt. Då det nu är så, at i de större städerna faktiskt icke finnes tak över huvudet för många av dessa städers innevånare, då bör man gå försiktigt till väga, då man avvecklar denna lag, ty så länge vi få inhysa befolkningen i bostäder som äro utdömda av hälsovårdsnämnden, i fängelser, portgångar och var som helst, blott det blir något tak över huvudet anser jag, att det icke kan undvikas, att staten lägger sin tunga hand på såväl ransoneringen som på priset och fördelningen av dessa bostäder.

Därför kommer jag, herr talman, att yrka bifall till de reservationer, som äro bifogade betänkandet.

Herr Leo: Herr talman! Jag skall med herr talmannens tillåtelse spara de ord, jag möjligtvis kan ha att säga angående de reservationer, jag varit med om att underteckna, och som röra själva lagtexten, till dess vi komma till vederbörande paragrafer i denna. Emellertid har utskottet i sin motivering gjort ett uttalande, som är av mycket stor betydelse, även om det icke har fått en plats i lagtexten. Jag syftar på utskottets uttalande på sid. 6 och följande angående en plan för lagens slutgiltiga avveckling. Socialstyrelsen och 1918 års bostadssakkunniga ha i sitt betänkande till regeringen föreslagit, att det skulle göras ett uttalande rörande en bestämd tidpunkt, då man skulle anse, att lagen borde vara slutgiltigt avvecklad och för sin del föreslagit den 1 oktober 1923. Mot detta uttalande anförde emellertid departementschefen en avvikande mening och yttrade bland annat: »Jag kan emellertid icke ansluta mig till den av beredningen hävdade meningen, att en bestämd plan för lagstiftningens slutliga avskrivning nu bör framläggas. Det skulle otvivelaktigt vara mindre välbetänkt, om man redan nu, innan utvecklingen på bostadsmarknaden kan med någon större grad av säkerhet bedömas, bunde sig för lagstiftningens obetingade avskrivning vid en viss tidpunkt.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Det synes även önskvärt, att, innan man fattar någon bestämd ståndpunkt i förevarande avseende, erfarenhet först vinnes om de resultat, som må kunna åvägabringas genom de omfattande statsåtgärder till bostadsnödens lindrande, som, på sätt jag förut nämnt, nu äro planerade och varom förslag torde komma att avlåtas till innevarande riksdag.» Härav framgår sålunda, att departementschefen och regeringen icke ansett sig kunna dela de sakkunnigas mening på denna punkt utan ansågo försiktigheten bjuda, att man åtminstone tills vidare uppsköte fastställandet av den tidpunkt, då lagen borde vara bragt ur världen. Utskottet har emellertid i denna punkt frångått departementschefens mening och anslutit sig till de bostadssakkunnigas och socialstyrelsens uttalande. De skäl, som föranlett utskottet till detta, äro först och främst, att det synes utskottet vara önskvärt, att lagen snarast möjligt avvecklas. Reservanterna åter anse, att huru önskvärt det än må vara, att denna lag liksom alla andra kristidslagar snarast möjligt bringas ur världen, varigenom man kanske i någon mån skulle påskynda en mera normal bostadsproduktion från enskilt håll, så kan det med de förhållanden, som för närvarande råda på bostadsmarknaden, icke bli till annat än uppenbar skada icke endast för hyresgästerna utan till sist även för en stor del av dem, som spekulera i bostadsnöden, att man redan nu fastställer en viss tidpunkt för lagens avveckling. Förhållandena inom den närmaste framtiden äro, som departementschefen anmärkt, så ovissa, att det torde vara omöjligt för någon att i dag kunna säga, huru förhållandena te sig på bostadsmarknaden den 1 oktober 1923 eller vad som innan dess kan inträffa, och det synes vara stor saklig styrka i departementschefens uttalade mening, att man åtminstone bör avvakta de första resultaten av de åtgärder, som regeringen föreslagit i fråga om påskyndande av bostadsproduktionen och vilka åtgärder andra kammaren för sin del i dag i huvudsak biträtt. Det kan inträffa, menar jag, att riksdagen, om den här följer utskottets förslag, i denna punkt gör en utfästelse, som den icke kan infria. Det kan inträffa sådana förhållanden under tiden fram till år 1923, att det helt enkelt blir omöjligt att avveckla lagen då, och alla de, som ha vidtagit åtgärder med tanke på lagens avveckling vid den tidpunkten, komma då att bli besvikna. Den senaste talaren har redan påpekat, att det för närvarande i vårt land bedrives en i allra högsta grad osund och skadlig spekulation i äldre bostadslägenheter. Vi ha haft en spekulationsperiod i fastigheter en gång förut i vårt land under krisåren — då gällde det lantbruksfastigheter — och jag tror, att särskilt våra lantmän ha erfarenhet av de olyckliga verkningar, som uppstå, när det inträffar en sådan överspekulation på ett område, sådant som fastigheternas.

För närvarande har det spirat upp, och det redan ganska kraftigt, en liknande osund spekulation i fråga om stadsfastigheter, och det är intet tvivel underkastat, att om riksdagen här skulle följa utskottets förslag och säga, att den 1 oktober 1923 släppa vi lagen och utlämna hyresgästerna till hyresvärdarnas godtycke, skulle detta ögonblickligen medföra en snabb ökning av denna skadliga spekula-

tion i bostadsfastigheter. Alla våra husjobbare skulle passa på tillfället att lägga sig till med bostadsfastigheter för att den 1 oktober 1923 kunna kasta sig över hyresgästerna och pressa ut hyror av dem, som skulle göra deras affärer ytterst räntabla. Att en sådan åtgärd skulle vara till fördel för samhället, har man naturligtvis all anledning att betvivla, och det förefaller, som om samhället borde akta sig för att på minsta sätt bidraga till sådana osunda spekulationsföreteelser, vilket område det än må gälla, men kanske alldeles särskilt på detta område.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Vi ha således yrkat, att riksdagen i denna punkt måtte följa departementschefens mening och sålunda icke uttala sig för någon viss tidpunkt för lagens avveckling, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka, att utskottets motivering från sista stycket på sid. 6 till och med första stycket på sid. 8 utgår och ersättes med den av herr Klefbeck m. fl. reservationsvis påyrkade motiveringen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår av den näst föregående talarens yttrande, är det egentligen i två avseenden, som utskottets ledamöter varit av olika mening. Det ena är frågan huruvida riksdagen nu bör göra ett uttalande angående den tid, vid vilken riksdagen anser, att hyresstegringslagen bör vara slutligt avvecklad, och den andra frågan är den huruvida affärslokaler böra undantagas från tillämpningen av 6 och 8 §§ i hyresstegringslagen från och med den 1 oktober 1921 eller icke.

Vad nu den första frågan beträffar, så är det ju så, att hyresstegringslagen var en kristidslag. Angående dess nödvändighet ha ju olika meningar gjort sig gällande, men jag tror, att vi numera alla äro ense om, att denna lag var en nödvändighet för att för den stora allmänheten i någon mån mildra de svårigheter, som sammanhängde med den allmänna prisstegringen under kriget. Om således hyreslagen får anses ha varit av ett verkligt behov påkallad, och om det får erkännas, att den under sin tillvaro gjort verklig nytta, så tror jag dock å andra sidan, att man måste erkänna, att ju längre den får fortfara, desto kännbarare skola olägenheterna av densamma göra sig gällande.

Hyreslagen är numera till skada först och främst därigenom, att den inskränker uppsägningsrätten och därigenom lägger hinder i vägen för uppkomsten av en fri hyresmarknad och sålunda förhindrar en ändamålsenlig fördelning av de bostäder, som finnas. Att detta är till stor skada för de enskilda är uppenbart, men det är också till skada för det allmänna, ty därigenom att lagen på detta sätt förhindrar, att de bostäder, som finnas, bliva tillgängliga för dem som önska sig sådana, bidrager lagen att så att säga låsa fast det befintliga bostadsbeståndet vid vissa personer. Härigenom förefaller bristen på bostäder att vara större än den i verkligheten är, och därigenom tvingas det allmänna till uppoffringar för att åstadkomma ökad tillgång på bostäder, vilket icke alls vore i lika hög grad nödvändigt, om icke lagen som sagt hindrade bostadsbeståndets rörlighet. På grund

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

av denna sin egenskap är hyresstegringslagen ägnad att alstra en panikartad stämning hos allmänheten, och denna stämning är just den viktigaste förutsättningen för uppkomsten av s. k. hyresocker.

Hyreslagen verkar emellertid även till skada på ett annat sätt, nämligen därigenom att den föreskriver hyresreglering. Härigenom hålles hyresnivån för de äldre bostäderna nere under den nivå, som påkallas av kostnaderna för nybyggnad. På grund härav blir det omöjligt för dem som skulle vilja bygga nya bostäder, att kunna konkurrera med de äldre bostäderna, vilka till följd av hyreslagen äro billigare, och detta gör, att de som skulle vilja bygga, icke våga göra det, enär de icke kunna säkert påräkna sådana hyror, som skulle göra deras företag räntabla. Detta alstrar en pessimism bland företagarna inom byggnadsbranschen, så att de nya bostäder, som vi så väl behöva, icke komma till stånd.

Då nu hyreslagen som sagt är en kristidslag, och kriget faktiskt är avslutat för snart två år sedan, vore det väl icke för tidigt, om man nu på allvar tänkte på att avveckla denna lag, och det tycks också vara allmänna meningen att så bör ske. Men när frågan blir att redan nu utstaka den tid, inom vilken lagen bör slutgiltigt avvecklas, gå åsikterna isär. Utskottsmajoriteten har i det avseendet tänkt sig, att det icke skulle vara för sangviniskt att förutsätta, att lagen skulle vara alldeles avskaffad till den 1 oktober 1923, d. v. s. omkring 5 år efter världskrigets faktiska avslutning. Såsom stöd för sin mening att man till den tiden bör kunna hoppas vara av med hyresstegringslagen åberopar utskottet, dels att vi redan i fjol började att helt försiktigt lätta på hyresstegringslagens tvång och dels att man nu står i begrepp att ytterligare lätta på detta tvång.

Det är nog sant, som reservanterna invända häremot, att man icke kan med säkerhet förutse framtiden. Man kan icke med bestämdhet påstå, att utvecklingen under den tid, som återstår till 1923, skall bli sådan att det verkligen blir möjlighet att då avskaffa hyresstegringslagen. Detta är sant, men utskottsmajoriteten har heller aldrig tillåtit sig att föreslå något bindande uttalande från riksdagens sida i detta avseende, utan utskottet säger endast, att gränsen givetvis bör bestämmas under förutsättning att icke nya eller oväntade omständigheter bringa frågan i ett väsentligt ändrat läge. Utskottet har således tagit hänsyn till den möjlighet, som reservanterna framhålla, nämligen att nya omständigheter kunna tillkomma, som kunna omöjliggöra lagens avveckling till den tid, som utskottet ansett rimlig.

När man uttryckligen gör denna reservation, då tycker jag verkligen, att det icke borde vara så synnerligen farligt att våga sig på ett sådant uttalande, som det utskottet här föreslår. Det är alldeles visst, att ett sådant uttalande, om riksdagen gör det nu, skall ha en mycket god verkan på dem, som möjligen tänka på att sätta nybyggen i gång. Dessa personer skulle härigenom i någon mån få på hand, att de kunna räkna med att efter den angivna tiden är statens reglering även på nu ifrågavarande område avskaffad. De skulle sålunda ha säkrare utsikter att med fördel kunna nedlägga kapital på sin verksamhet. Jag vill därför hålla före, att det vore synner-

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

ligen lyckligt, om riksdagen nu kunde biträda det uttalande utskottet föreslagit.

Den andra frågan, där meningarna inom utskottet gått isär, gäller huruvida handelslägenheter nu skola undantagas från tillämpningen av paragraferna 6 och 8 i lagen från och med den 1 oktober 1921 eller icke. Reservanterna ha i detta avseende uttalat farhågor för, att om butiker och affärslägenheter icke få åtnjuta lagens skydd i samma grad som hittills, så kommer detta att medföra synnerligen beklagliga följder för butiksinnehavarna. Hyresvärdarna komma då, menar man, att uppskörta innehavarna av dessa lägenheter på ett sätt, som för deras ekonomi skulle kunna vara rentav ruinerande. Jag vill i detta avseende gärna medgiva, att det anförda skälet för att låta butiksinnehavarna fortfarande lyda under lagen kan förefalla vara nog så talande. Det förefaller mig emellertid, som om man icke så litet överdreve betydelsen av detsamma. När denna lag tillkom, avsåg den i första hand och huvudsakligen att skydda bostadsinnehavarna. Man ville se till, att folk, som behövde tak över huvudet, icke skulle gå miste om den förmånen genom oskäligt uppskruvade priser på bostäderna. Det var först i andra hand man också kom att tänka på att det också förelåg skäl att även skydda butiksinnehavarna. De skäl, som kunna tala för att skydda dessa sistnämnda, kunna emellertid icke på långt när mäta sig med dem, som tala för behovet av skydd åt bostadsinnehavarna. När det talas om de risker, som de små butiksägarna skulle löpa, om de undantoges från lagen, må det erinras om, att många av dessa små butiker äro förenade med en bostadslägenhet och i det fallet är lägenheten även efter den 1 oktober 1921 fortfarande underkastad hyresstegringslagens skydd.

Nu sade herr Lovén, att det vore orimligt, att en butikslägenhet, som är förenad med en bostadslägenhet skulle bli skyddad, om båda lägenheterna låge i samma våning, under det att en butiksägare, som hade sin bostad en trappa upp i samma hus icke skulle bli skyddad.

Ja, man kan ju alltid leta upp exempel på att somliga fall komma under lagen och andra icke. Vissa sådana gränsfall kunna verka stötande, men i det stora hela är det nog omöjligt att alldeles undvika en gräns.

När man nu så kraftigt framhåller behovet av skydd för handelsbutikerna, så tror jag att man i någon mån begär för mycket av hyresstegringslagen. Man begär, att den för en lång tid framåt skall skydda butiksinnehavarna mot den höjning av hyran, som enligt sakens natur blir en följd av att en affärs läge blir förmånligare än det förut varit. Innan lagen kom till, hände det icke så sällan, att innehavarna av butikslägenheterna blevo krävda på högre hyra, emedan läget till följd av den allmänna utvecklingen blivit fördelaktigare. Ingen hyreslag kan hindra, att så kommer att ske även i framtiden. Det ligger i de ekonomiska förhållandenas natur, så länge den ekonomiska verksamheten på detta område i huvudsak skall vara fri.

Slutligen vill jag i denna fråga erinra därom, att det dock icke blivit föreslaget, att butikslägenheterna nu omedelbart, eller på samma gång som den nya lagen träder i kraft, skulle undantagas från

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

tillämpningen av §§ 6 och 8 i hyresstegringslagen, utan först den 1 oktober 1921. Butiksägarna ha således ganska lång tid på sig för att anpassa sig efter de ändrade förhållandena.

Herr Lovén har dels i sitt anförande här för en stund sedan och dels i sina motioner påyrkat en del förbättringar och förändringar i hyresstegringslagen. Jag skall icke upptaga tiden med att i detalj bemöta honom. Jag skall gärna erkänna, att ett och annat av hans yrkanden kan ha ett visst fog för sig. Om de flesta av hans förslag gäller emellertid, att det icke, då nu hyresstegringslagen står inför sin avveckling, kan vara lämpligt att bättra och ändra på den i mer eller mindre oviktiga detaljer. Man anser med rätta att det icke är skäl, att kosta på gamla fallfärdiga byggnader alltför vidlyftiga och omfattande reparationer, och detsamma tror jag även gäller om hyresstegringslagen.

Beträffande den paragraf, som nu föredragits, ber jag herr talman, att få yrka bifall till densamma, och likaså yrkar jag, gentemot de avslagsyrkanden, som framställts, bifall till utskottets motivering i dess helhet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Undén: Herr talman! Det har inom utskottet icke rått delade meningar om att icke åtgärder böra vidtagas för att så småningom avveckla hyreslagen. Jag kan emellertid icke ansluta mig till den uppfattning, som utskottsmajoriteten har gjort gällande, att man redan nu bör angiva en bestämd tidpunkt, då hyreslagen skall helt och hållet upphävas. Det har redan i propositionen anförts skäl mot ett sådant angivande av en bestämd tidpunkt, och en föregående talare har förut i dag utförligt utvecklat de synpunkter, som tala däremot. Jag kan så mycket mindre ansluta mig till denna uppfattning, som, såvitt jag förstår, ett sådant uttalande knappast skulle kunna ha den verkan, som utskottsmajoriteten har tilltänkt detsamma. Om riksdagen skulle i motiveringen göra ett dylikt uttalande, så kan dock näppeligen en kommande riksdag känna sig bunden att följa de riktlinjer, som denna riksdag har uttalat. Syftet med detta uttalande skulle ju vara att skapa en viss trygghet för dem, som ämna bygga hus. Men de kunna ändå inte få den absoluta trygghet, som avses genom angivande i motiveringen till lagen av en sådan tidpunkt. Då jag delar reservanternas uppfattning, att det skulle kunna vara ägnat att öka spekulationen, om man redan nu bestämde sig för ett visst datum, då anser jag, att det vore fördelaktigt, om kammaren i denna punkt godkände reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag vill besvära kammaren med att yttra några ord angående de båda frågor, som här skilja utskottets ledamöter åt.

Jag skall då för min del påpeka, att förutsättningen för att man skall avskaffa hyreslagen är ju givetvis, att förhållandena bli annorlunda på bostadsmarknaden, än för närvarande är fallet. Det har förut i dag antagits tvenne lagkomplex, som båda syfta hän mot att

söka åstadkomma nya bostäder och lindra bostadsnöden. Men vi veta bra litet, huruvida dessa åtgärder, som statsmakterna gå att vidtaga, verkligen leda till önskat resultat, och i varje fall inom den tid vi beräknat. Det är möjligt, att förhållanden kunna uppstå, eller för övrigt de nuvarande förhållandena komma att fortsättas, så att de förhoppningar, som vi knutit till dessa åtgärder, inte komma att infrias. Och bostadsnöden kommer i så fall att förbli en längre tid framåt, än vi kanske nu beräkna och kunna förutse. Men då kommer ju också detta att medföra att en avveckling av hyreslagen ej nu kan bestämmas beträffande tidpunkten. Å andra sidan kan jag inte för min del underlåta att påpeka gentemot utskottets ärade ordförande, att jag med den reservation, som jag biträtt, inte åsyftar att inlägga någon gensaga mot att man skall avveckla lagen så fort som möjligt. Jag skulle tvärtom vilja säga, att därest bostadsmarknaden kommer att uppvisa ett annat läge inom en *kortare* tid än utskottsmajoriteten förutsäger, så har jag naturligtvis ingenting emot att hyreslagen ännu tidigare fullständigt avvecklas än här förutsättes. Jag har endast, då jag biträtt denna reservation, velat lämna den frågan fullkomligt öppen.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Vidare har herr Pettersson i Södertälje, och för övrigt även andra talare i annat sammanhang, påpekat, hurusom denna lag är en typisk kristidslag. Ja, men jag skulle vilja fråga den ärade ordföranden i utskottet, huruvida riksdagen någon gång, när den gått att behandla dessa kristidslagar och deras avveckling, verkligen åratal i förväg förutsatt och förutsagt, när dessa lagar skulle upphävas. Naturligtvis inte, utan man har tvärtom avvaktat just att det förhållandet skulle inträda, då dessa respektive kristidslagar skulle visa sig obehövliga, för att säga ifrån, att nu önska vi, att dessa lagar upphävas. Och enligt den principen har också Kungl. Maj:t handlat, då Kungl. Maj:t gått till upphävande av kristidslagarna.

Beträffande den andra frågan, om butikernas frigörande, så förefaller det mig, som om man verkligen här från reservanternas sida hade gått en medelväg, som bör bereda en mjukare övergång till ett upphävande av lagen i dess helhet. Vi ha å ena sidan förutsatt, att husägarna skulle ha rätt att höja hyran för butikerna mera än för bostadslägenheterna, med tanke därpå, att affärsidkarna ju ha möjlighet att i större grad än enskilda personer, som behöva bostad för sig och sin familj, vidkännas hyresutgifter. Vidare ha också reservanterna föreslagit ett sådant uttalande i vederbörande paragraf, att därest en husägare själv behöver en butikslägenhet för utvidgning av egen rörelse o. s. v., så skulle det tagas hänsyn till detta, då hyresnämnden har att yttra sig om, eller fatta beslut angående uppsägning av en sådan butik. Med dessa modifikationer synes det mig vara fullt naturligt och riktigt, att man bibehåller lagen jämväl beträffande dessa butiker, ty en alldeles given följd av att släppa fri dessa butiker och affärslokaler och bibehålla bostadslägenheterna under hyreslagen skulle enligt mitt förmenande bli, att husägarna skulle i alldeles oskälig grad söka kompensation hos dessa affärsidkare och

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

butiksinnehavare för den mindre hyra, som de på grund av hyreslagen måste vara nöjda med beträffande de bostadslägenheter, som de ha inrymda i sina fastigheter.

Slutligen, herr talman, ber jag att få understryka vad här blivit anfört av herr Lovén och ytterligare påpeka, vilken slump som egentligen skulle komma att avgöra, huruvida en bostadslägenhet kan uppsägas eller inte. Om jag tar ett sådant exempel, att en affärsidkare har en butik med tillhörande kontor och magasin på nedre botten i en fastighet och sin bostad i samma hus på nedre botten eller till och med en trappa upp och det blivit utfärdat ett och samma kontrakt på dessa lägenheter gemensamt, så kan jag inte finna annat än att en sådan butiksinnehavare sitter vid sin butik och sin bostad. Men därest slumpen gjort, att han har tvenne kontrakt, ett på butiken med tillhörande kontor och magasin och ett annat på bostaden, så kan han uppsägas från innehavet av butikslägenheten. Det är, som jag sade, en ren slump i många fall, huruvida husägaren upprättat ett kontrakt för vardera lägenheten, ett för butiken eller affärslokalen och ett annat för bostaden, eller huruvida han upprättat ett enda kontrakt, där båda dessa lägenheter finnas upptagna. Jag har för min personliga del erfarenhet därav, och jag vet, hurusom många just för bekvämlighets skull utfärdat ett enda kontrakt, där man specificerat butiken med tillhörande utrymmen samt bostadslägenheten. De höra tillsammans på ett och samma kontrakt, och det fanns en hyra bestämd, gemensamt för både bostad och butik. Även detta uppenbara och orimliga missförhållande att sålunda slumpen skulle bli avgörande, och som inte hör så till undantagen som utskottets ärade ordförande ville göra gällande, undanröjes genom att man går på reservanternas förslag och bibehåller butikerna under hyreslagen. Och med de modifikationer i övrigt, jag upprepar det ännu en gång, som reservanterna vidtagit, kan jag för min del inte se, att man vare sig begår någon orättvisa eller åstadkommer några större olägenheter genom att förfara på det sätt, vi föreslagit.

Herr Lovén: Herr talman, mina herrar! Blott ett par ord till i denna fråga.

I början av sitt anförande sade den ärade utskottsordföranden, att det bör så snart som möjligt ordnas så, att bostäder komma att byggas och att på så sätt den nu rådande bostadsnöden avhjälpes. Och detta menade han skulle kunna ske på det sättet, att man här, såsom utskottet föreslagit, bestämmer en viss tidpunkt, då hyreslagen skall vara avvecklad. Därmed skulle man kunna få i gång en större bostadsproduktion. Nu undrar jag, hur detta egentligen står i överensstämmelse med utskottets eget uttalande på sidan 7 i motiveringen. Först polemiserar utskottet överst på sidan mot departementschefen ifråga om den av honom uttalade meningen, att någon bestämd tid för lagens upphävande inte borde utsättas. Sedan säger utskottet längre ned på sidan: »Även såtillvida är utskottet av en annan uppfattning än departementschefen, som utskottet anser, att utgångspunkter numera icke saknas för ett visst bedömande av den

blivande utvecklingen på bostadsmarknaden. Snart hava tvenne år förflutit, sedan världskriget faktiskt avslutades, och erfarenheten från denna tid giver vid handen, att någon hastigt uppblomstrande byggnadsverksamhet, som med ens skulle förmå fylla det nu åtminstone delvis endast skenbara bostadsunderskottet, icke torde vara att påräkna.» Hur står detta i överensstämmelse med utskottets yrkande i övrigt och vad herr utskottsordföranden sade i dag, att man genom att gå på utskottets förslag att bestämma viss tidpunkt skulle få i gång en stor bostadsproduktion, som skulle avhjälpa delvis bostadsnöden, när utskottet självt säger, att man har två års samlad erfarenhet och denna pekar på, att det icke kommer att gå i raskare takt med vare sig det ena eller det andra, utan man måste avvakta utvecklingen själv. Jag anser, att här föreligger en inkonsekvens i utskottets motivering och kläm samt det yrkande, utskottets ordförande gjort i dag.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Motiveringen är riktig, såvitt jag förstår. Den överensstämmer med vad herr statsrådet nyss anförde och med vad som anförts av utskottsledamöterna herr Hamrin och herr Leo och vad jag försökt anföra. Detta stämmer med utskottets motivering, men utskottets kläm i den frågan och den ärade utskottsordförandens resonemang i dag stå icke i överensstämmelse med varandra, såvitt jag kan finna.

Så blott ett par ord, herr talman, i anledning av vad herr Pettersson i Södertälje uttalade om butikerna, att de i regeln hade en bostad vid sidan och därför föllo under lagen. Ja, så är det möjligen i småstäderna, kanske i regeln, men i de större städerna är det icke så. Där har man i allmänhet den lilla butiken vid en gata — den har varit där kanske under en hel mansålder, har tillkommit kanske på samma gång som gatan — men bostaden har man på annat håll. I storstäderna förekommer det förhållandet synnerligen ofta, att den lilla butiken ligger på ett ställe och att innehavaren bor mycket långt därifrån, har lång väg att gå eller måste använda transportmedel för att komma dit från sin långt avlägsna bostad. Det är sannerligen icke regel, att bostad finnes vid sidan av butiken. Om det funnes någon tillförlitlig statistik över det antal butiker, som hava samband med bostad och som sålunda skulle komma in under lagen, tror jag säkert, att det skulle visa sig vara ett fåtal sådana i de stora städerna, men det skulle oftare förekomma i små städer. Här är det dock de stora städerna, som hårdast och närmast komma att drabbas av denna hyresuppsägning, om de icke komma under lagen. Jag anser mig i det fallet icke hava något att taga tillbaka av vad jag sade förut.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag undrar om icke de ärade reservanterna betydligt överdriva faran av att fixera en tidpunkt för avveckling av lagen. Ett bestämt fastställande av en sådan tidpunkt kan icke ske, men redan ett uttalande från riksdagens sida, att man nu tänker sig möjligheten av att få ett slut på denna kristidslagstiftning inom tre år, kommer utan tvivel att hava ett välgörande inflytande på den enskilda företagsamheten. Det är den vi

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

framdeles i alla fall måste i huvudsak lita till, och sakkunnigberedningen har själv framhållit det skadliga inflytande hyresregleringslagen hittills har haft och säkerligen framgent i ännu högre grad kommer att få på denna nödvändiga enskilda byggnadsverksamhet. Kungl. Maj:t har icke velat lyssna till beredningens mening i det fallet utan, som vi nu hava hört herr statsrådet ytterligare betona, ansett, att det skulle kunna leda till en farlig spekulation. Min övertygelse är, att spekulationen har nog andra grunder än frågan om hyresregleringslagens mer eller mindre snabba avveckling, och mot den spekulationen skydda vi oss ej genom att följa reservanterna. Den kommer, om den går för långt, att röna ett bakslag, såsom alltid en osund spekulation kommer att göra. För min egen del är jag alldeles övertygad, att det vore hög tid, att riksdagen verkligen gåve sin mening tillkänna ifråga om avveckling av lagen, såsom riksdagen tänker sig den. Och det skulle säkerligen i hög grad stödja det kungl. förslaget om ett ökat bostadsbyggande, varom kammaren förut i dag fattat beslut. Det är enligt mitt förmenande ett nödvändigt komplement, att man nu gör allt vad erfarenheten visar vara lämpligt, för att den enskilda företagsamheten må kunna stödja de åtgärder, som från statens sida vidtagas för bostadsproduktionens ökande. Det är vad jag skulle vilja säga ifråga om uttalandet rörande avvecklingen.

Beträffande frågan om butikerna undrar jag om butiksinnehavarna skulle komma att bli reservanterna så särdeles tacksamma för, att de på detta viset föreslagit en åtgärd, som kan leda till en snabbare stegring av hyrorna för butikslägenheter än vad enligt utskottets förslag och Kungl. Maj:ts skulle ske. Jag hade nästan väntat få höra herr statsrådet försvara den delen av Kungl. Maj:ts förslag, men ett sådant försvar uteblev, vilket jag vågar hoppas icke får tolkas, som om det vore Kungl. Maj:t likgiltigt och statsrådet likgiltigt, huruvida riksdagen i det stycket går i den ena eller den andra riktningen.

Jag är icke övertygad, att det blir så lyckligt för butiksinnehavarna, om riksdagen godkänner reservanternas förslag, och jag vågar tro, att det är en lämplig väg att gå, som nu Kungl. Maj:t har föreslagit, att man så att säga avlyfter, en del av den hittills varande hyresregleringslagen. I det avseendet tror jag icke man kunnat finna lyckligare väg än den av Kungl. Maj:t anvisade och av utskottet understödda. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den föredragna paragrafen och avslag på det framställda yrkandet om ändring i motiveringen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Blott ett par repliker till herr Lovén! Herr Lovén förevitade mig, att jag skulle sagt, att butikerna i regeln äro förenade med bostad. Så föllo icke mina ord, utan jag sade, att *många* av de små butikerna ofta äro förenade med bostad, vilket är någonting annat.

Vidare ville herr Lovén finna en motsägelse mellan mitt uttalande här, att ett uttalande av riksdagen, att riksdagen ansåge, att lagen skulle kunna vara avvecklad till viss dag i framtiden förslagsvis 1

oktober 1923, skulle vara ägnat att verka stimulerande på byggnadsverksamheten å ena sidan samt å andra sidan utskottets uttalande på sidan 7: »Snart hava tvenne år förflutit, sedan världskriget faktiskt avslutades, och erfarenheten från denna tid giver vid handen, att någon hastigt uppblomstrande byggnadsverksamhet, som med ens skulle förmå fylla det nu åtminstone delvis endast skenbara bostadsunderskottet, icke torde vara att påräkna».

Den motsättningen är nog icke så verklig, som herr Lovén vill göra gällande. Ty om herr Lovén fortsätter att läsa samma stycke, som han började läsa, skall han finna, att litet längre ned förekommer det villkor, under vilket det nyss nämnda uttalandet här gjorts; det heter »så länge det statliga ingripandet på området å sin sida bidrager till en konstlad skärpning av knappheten på bostäder samt verkar deprimerande på den privata byggnadsverksamheten.» Så länge detta statliga ingripande fortsätter, kan man enligt utskottets förmenande icke vänta sig någon hastigt uppblomstrande byggnadsverksamhet ens om riksdagen gör sådant uttalande, som utskottet nu föreslår. Men jag tror, att det skall finnas utsikt till att den rådande pessimismen skall något ge med sig bland företagarekretsar, ifall riksdagen gör ett sådant uttalande, ty det man framför allt på affärsmannahåll sätter värde på i sådana frågor är att med någon grad av säkerhet kunna beräkna framtiden. Det är det man inte kan, så länge hyresstegringslagen finns kvar och man icke vet alls någonting om, när den lagen kommer att avskaffas.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Undén: Med anledning av att herr Vennersten efterlyste min uppfattning rörande butikslägenheter vill jag endast upplysa, att den omständigheten, att jag ej yttrade mig i den frågan, berodde på, att det framgått av en tidigare talares yttrande, att vi få en diskussion även om de olika paragraferna, och att vi alltså få tillfälle återkomma till den frågan när vi komma till respektive pargraf i lagen.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen först given proposition beträffande 1 § blev densamma av kammaren godkänd.

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen, i vad anginge frågan om en plan för förevarande lagstiftnings slutliga avveckling, propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i berörda del, dels på godkännande av det förslag till uttalande härutinnan, som innefattades i herr Klefbecks m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner det förslag till uttalande i frågan om en plan för ifrågavarande lagstiftnings slutliga avveckling, som innefattas i den av herr Klefbeck m. fl. vid samman-

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

satta stats-, bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i motsvarande delar.

Omröstningen utföll med 71 ja mot 68 nej; och hade kammaren alltså godkänt det förslag till uttalande i förevarande fråga, som innefattades i den av herr Klefbeck m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Överskriften till 1 §; 2—5 §§ med tillhörande överskrift.

Godkändes.

6 §.

För *1 mom.* hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

6 §.

1. Fordras för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, och som den 25 maj 1917 eller tidigare varit uthyrd, högre hyra, än den, som enligt för tid före nämnda dag senast gällande hyresavtal varit för lägenheten betingad, ankommer med nedan angivna inskränkning på hyresnämnden att, efter framställning av hyresvärd, hyresgäst, eller hyressökande, eller där nämnden eljest finner anledning därtill, pröva, huruvida det fordrade beloppet med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet och det allmänna läget på bostadsmarknaden än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt samt att i sådant fall fastställa den lägre hyra, varje gång för högst ett år, som nämnden finner skälig. Lag samma vare, där hyresavtal träffas om omöblerad lägenhet, innefattande höjning av hyran utöver för tid före den 25 maj 1917 senast gällande hyresbelopp, så ock där sådant avtal träffats antingen, vad angår orter, där lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. varit gällande, senare än å etthundratjuguförsta dagen före den dag lagen blivit tillämpad inom området, eller, vad angår orter, där lagen den 14 juni 1918 med vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring m. m. eller lagen den 19 juni 1919 enligt Konungens särskilda förordnande senare blivit gällande för området, från och med den dag, endera av sistnämnda lagar sålunda blivit tillämplig inom området; i fråga om hyresavtal, som träffats före den dag, då lagen den 25 maj 1917 blev gällande för det område, där fastigheten ligger, äge dock hyresnämnd ingripa allenast om lägre hyra än

den avtalade blivit fastställd såväl för hyresåret 1917—1918 som för hyresåret 1918—1919. Skall hyresvärd enligt hyresavtal besörja lägenhetens uppvärmning eller tillhandahålla varmvatten till densamma, åligger det nämnden att särskilt bestämma skälig ersättning för envar sådan förmån att utgå med visst belopp eller efter grund, som nämnden finner lämplig.

Ang. lag mot oskälig hyressteg'ring m. m. (Forts.)

Fordras för omöblerad lägenhet, som är uthyrd eller avsedd att uthyras av husägaren eller annan, men som icke den 25 maj 1917 eller tidigare varit uthyrd, högre hyra än den, som betingats vid första uthyrningen av lägenheten, eller träffas om sådan lägenhet hyresavtal, innefattande höjning av hyran utöver det vid lägenhetens första uthyrning betingade hyresbelopp, skall i fråga om hyresnämnds prövning vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning. Lag samma vare, där om dylik lägenhet avtal, som nyss sagts, träffats, vad angår orter, där lagen den 19 juni 1919 ursprungligen ägt tillämpning, dels före den 22 juni 1919 att gälla för tid från och med den 1 oktober 1919 eller senare, dels ock den 22 juni 1919 eller därefter samt, vad angår orter, där sistnämnda lag enligt Konungens särskilda förordnande senare blivit gällande för området, från och med den dag lagen sålunda blivit tillämplig inom området.

I sin beträffande detta lagrum avgivna reservation hade herr Klefbeck m. fl. yrkat, att de i momentets första mening förekommande orden »och det allmänna läget på bostadsmarknaden» skulle utgå.

Sedan momentet föredragits, anförde:

Herr Leo: Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag vid denna paragraf kommer att säga några ord, oaktat det förut har varit debatt rörande de frågor, som denna paragraf inrymmer. Men den här paragrafen är verkligen en så krånglig produkt av lagskrivning, så att man är tvungen att försöka taga den bitvis för att någorlunda kunna klargöra, vad man menar i de olika punkter den innehåller.

Jag har tillsammans med två andra utskottsledamöter nu först i mom. 1 reserverat mig beträffande det föreslagna införandet i lagen av uttrycket »det allmänna läget på bostadsmarknaden». Det heter i denna paragrafs första moment, att då det gäller för en hyresnämnd att pröva det av hyresvärden fordrade hyresbeloppet, så skall nämnden pröva, huruvida detta belopp »med hänsyn till ej mindre lägenhetens beskaffenhet och det allmänna läget på bostadsmarknaden än även omkostnaderna för fastigheten och förhållandena i övrigt är att anse såsom oskäligt» etc. Man har här såsom nytt infört uttrycket »det allmänna läget på bostadsmarknaden». Vi reservanter äro av den uppfattningen, att man bör i en lagtext så mycket som möjligt undvika alla svävande uttryck, och det här är enligt vår uppfattning ett typiskt exempel på ett uttryck, som lindrigast sagt är svävande. Ty vad menar man med »det allmänna läget på bostadsmarknaden»? Om en hyresnämnd skulle taga vederbörlig hänsyn till det allmänna läget på bostadsmarknaden här i Stockholm, så skulle denna hyresnämnd säga sig

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

att läget på bostadsmarknaden är förtvivlat. De människor, som icke ha tak över huvudet utan skola skaffa sig bostad, måste för nybyggda lägenheter betala minst ett belopp, som med 200 % överstiger hyrorna i äldre fastigheter. Och under sådana förhållanden kunde det kanske falla hyresnämnden in att bevilja det belopp av exempelvis 200 % ökad hyra, som hyresvärden begär för en äldre fastighet. På ett annat håll är det allmänna läget på bostadsmarknaden ett helt annat. Det finns kanske genom förhållandenas makt något samhälle, där över huvud taget ingen bostadsbrist finnes utan kanske tvärtom överskott på bostäder. Det allmänna läget på bostadsmarknaden är alltså ofantligt gynnsamt på den platsen för hyresgästerna. Och skulle hyresnämnden taga hänsyn därtill, skulle kanske icke ens den skäligaste begäran från hyresvärden om hyresförhöjning bifallas.

Jag menar alltså, att det är alldeles omöjligt att kunna gripa om detta uttryck och få fram en verklig grund för huru detta bedömande skall ske. Och jag fruktar för att om detta inskrives i lagtexten, komma vi i vårt land att få en högst underlig provkarta på olika tolkningar hos hyresnämnderna. Vi komma att få se, huru hyresnämnder på olika ställen i landet komma att tolka detta uttryck på högst olika sätt, och vi komma att få en hyresnivå, som kommer att bliva i allra högsta grad förvirrad och skiftande. Och det icke bara på olika orter i landet, utan t. o. m. i en och samma stad. Så snart där finnes mer än en hyresnämnd komma hyresnämnderna på grund av det uttryck, man här föreslår skall införas i lagen, att råka i de allra största svårigheter, då det gäller att bedöma skäligheten av det hyresbelopp, värden fordrar. Man kommer att få se, huru hyresbeloppen skifta på ett högst underbart sätt t. o. m. i samma stad.

Denna lag innehåller sannerligen tillräckligt många dunkla och svävande uttryck förut, för att man nu ytterligare skulle stoppa in ett, som egentligen ingen människa blir klok på. Vi ha därför yrkat, att detta uttryck »det allmänna läget på bostadsmarknaden» skulle ur detta moment utgå. Och vi hänvisa till, att de bestämmelser i detta moment, som redan finnas i fråga om hyresnämnds skyldighet att taga hänsyn till olika förhållanden vid bedömandet av det fordrade hyresbeloppet, äro alldeles tillräckliga för att giva hyresnämnden all önskvärd möjlighet att ur alla synpunkter pröva, om det belopp, som hyresvärden fordrar, kan anses skäligt eller icke.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag till 6 § 1 mom. med den ändring däri, som innefattas i den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har här framställt anmärkning mot ett uttryck, som utskottet velat infoga i 6 § 1 mom., nämligen att hyresnämnd vid bestämmandet av hyresbeloppets skälighet skall taga hänsyn bl. a. till »det allmänna läget på hyresmarknaden». Syftet med denna bestämmelse är, att hyresnämnden skall uttryckligen förklaras berättigad att, när den bestämmer hyran, också tänka på, att till följd av penningvärdets fall hyrorna numera allmänt anses böra sättas åt-

skilligt högre, än vad de voro före kriget. Mot detta anmärkes nu av reservanterna, dels att detta uttryck är svävande och dels att det kommer att medföra svårigheter i tillämpningen.

Ang. lag mot oskälig hyressteigring m. m. (Forts.)

Jag vill giva reservanterna rätt i bägge dessa avseenden. Det är sant, att uttrycket är svävande, och det är antagligt, att tillämpningen kommer att medföra svårigheter. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten vid en sak, och det är, att här äro vi ju alla ense om, att hyresregleringslagen måste så småningom avvecklas. Vad betyder det, att hyresregleringslagen skall avvecklas? Jo, det betyder, att hyrorna från att förut ha varit ganska stramt bundna så småningom skola få tillfälle att anpassa sig efter penningvärdets fall och det allmänna läget på den fria bostadsmarknaden. Om man då alldeles icke vågar att i lagen uttryckligen säga detta, så kan lagen aldrig börja att avvecklas. Då kan den som önskvärd ansedda avvecklingen av lagen aldrig taga sin början, och vill man icke börja den, kommer den aldrig till stånd. Jag kan icke se, huru man kan stå på den ståndpunkten att å ena sidan erkänna nödvändigheten av att lagen nu skall börja avvecklas och å andra sidan vara så rädd för själva ordet »det allmänna läget på bostadsmarknaden». Vill man avveckling av lagen, så synes det mig, att man icke skall sticka huvudet i busken för en sådan sak som »det allmänna läget på bostadsmarknaden».

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och blev momentet godkänt i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 mom.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle momentet lyda sålunda:

2. Överstiger hyra för lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 50 procent, må sådan hyresförhöjning icke upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden med hänsyn till lägenhetens mindervärdiga beskaffenhet finner synnerliga skäl tala därför.

På framställning av hyresnämnd äger socialstyrelsen, där särskilda skäl därtill äro, för nämndens verksamhetsområde eller viss del därav fastställa angivna gräns till viss lägre procentsats än 50 procent, dock lägst 40 procent. Socialstyrelsens beslut i fråga, som här avses, skall genom styrelsens försorg ofördröjligen kungöras i allmänna tidningarna samt en eller flera tidningar i orten. Ändring i beslutet må sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola vara inkomna till civildepartementet inom trettio dagar från det beslutet kungjordes i allmänna tidningarna.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Herr Klefbeck m. fl. hade i fråga om detta moment reservationsvis yrkat, att åt momentet måtte givas denna avfattning:

2. Överstiger hyra för lägenhet, som helt eller delvis användes till bostad och som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 50 procent, eller för annan lägenhet, som varit uthyrd för tid före den 1 oktober 1915, den före sagda dag senast gällande hyran med högst 75 procent, må sådan hyresförhöjning icke upptagas till prövning av hyresnämnden, med mindre nämnden, med hänsyn till lägenhetens mindervärdiga beskaffenhet, finner synnerliga skäl tala därför.

På framställning — — — fastställa den för lägenheter, som helt eller delvis användas till bostad, angivna gräns — — — allmänna tidningarna.

Momentet föredrogs. Därvid yttrade:

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! Vid detta moment 2 har till utskottsbetänkandet, såsom ju förut här har anförts, fogats en reservation, vari det hemställes om sådan avfattning, att med avseende å affärslägenheter en höjning av hyrorna till högre procent skulle få försiggå, utan att hyresnämnderna därom skulle ha rättighet att uttala sig eller ingripa.

När i den kungl. propositionen det har föreslagits, att kontorslokaler och affärslokaler nu skulle avskiljas från denna lags verkningar, så har det givetvis varit i första hand därför, att man har funnit det vara ett naturligt första led i avvecklingen av denna lagstiftning att undantaga dessa lokaler. I fråga om dem torde det nämligen icke, såsom det också har framhållits i propositionen, kunna åberopas sociala skäl av samma bärkraft som i fråga om bostadslägenheterna för en fortsatt lagstiftning. Jag hyser också den uppfattning, som den föredragande departementschefen och de beredande myndigheterna även ha gjort gällande, att det är alls icke säkert, att bristen på lokaler, varom det här är fråga, kontors- och affärslokaler, verkligen är av den beskaffenhet, att deras frigivande från hyresregleringslagstiftningen kommer att medföra någon så avsevärd höjning av hyrorna. Såsom det har påpekats, har ju en stor del av den byggnadsverksamhet, som har ägt rum under kristiden, inriktat sig på att visserligen samtidigt med produktion av en del bostadslägenheter dock åstadkomma i första rummet kontors- och affärslokaler. Emellertid tror jag, att det är en överdriven fruktan, som har tagit sig uttryck i reservanternas framställning, när man går ut ifrån, att ett undantagande av dessa lokaler skulle komma att i mycket avsevärd grad medföra höjning av hyrorna på dessa lokaler.

Jag ber också att få påpeka, vad som även har hänvisats till i propositionen, att därest i något fall eller i allmänhet det skulle visa sig, att detta skulle medföra fullkomligt orimliga hyrespriser, så finnes ju ockerlagen att tillämpa, och den torde kunna i dessa fall användas med viss fördel och framgång.

Jag hyser den uppfattningen, att i valet mellan att giva dessa

lokaler fria från hyresreglering eller att gå på den väg, som av reservanterna ha föreslagits, är det första alternativet att föredraga. Jag tror icke det kan vara riktigt — och det kan säkerligen medföra så småningom ganska betänkliga konsekvenser — att nu fastslå, att stegringen av hyrorna får vara en viss procent större med avseende å affärslokaler och kontorslokaler än i fråga om bostadslägenheter. Någon som helst grund för att bestämma, att det kan vara rimligt, att hyrorna få stegras 25 % mera på dessa lokaler än på bostadslägenheter, föreligger ju icke. Men som sagt, det avgörande skälet synes mig vara, att uteslutandet av ifrågavarande lokaler från fortsatt hyresregleringslagstiftning är ett led i avvecklingen av denna lagstiftning, som naturligen i första hand giver sig, och vidare att man säkerligen överdriver i sin fruktan för följderna av ett sådant steg.

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

Jag tror således, att kammaren kan med stort lugn i den situation, som nu är, gå till detta första steg i avvecklingen av hyresregleringslagen, som består i att undantaga de här ifrågavarande lokalerna.

Herr Bäcklund: Herr talman! Tillsammans med tre kamrater i kammaren har jag i en motion yrkat, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i den kungl. propositionen med förslag till lag om vissa ändrade bestämmelser mot oskälig hyresstegring, att i § 6 mom. 2 siffran 50 utbytes mot 35, samt att andra stycket i samma mom. måtte utgå». Jag har icke kunnat, efter sedan jag fick utskottsutlåtandet, få någon annan uppfattning än den jag hade, då motionen väcktes här om att hyresökningen för bostadslägenheter åtminstone borde få stanna vid 35 %. Det är ju ändå 10 % ökning. Och jag tycker för min del, att öka upp procentsatsen från 25 % till 50 % i ett tag är ganska hastigt gjort. Jag vet särskilt, att det icke har visats några större olägenheter inom hyresnämnderna — jag har själv tillhört en hyresnämnd några år — därav att man har fastslagit 25 % ökning av de hyror, som gällde före den 1 oktober 1915. Det är ju så, att hyresnämnderna ha rätt att reglera huru långt som helst utöver detta. De ha naturligtvis tagit hänsyn till de föreliggande omständigheterna. Och man kan ju av statistiken få fram, att i allmänhet ligger hyresökningen icke vid 25 %, utan den ligger 20 % eller 30 % utöver denna procent. Bestämmer man nu, att hyresvärden får höja hyran med 50 % utan att höra hyresnämnden, så är det väl alldeles säkert, att samma tendens kommer att visa sig, så att det blir 20 % eller 30 % högre, alltså 70 % eller 80 % i stället för 50 %.

Dessutom är det ju så, att många hyresavtal fastställas utan att gå till hyresnämnderna. Där hyresvärd och hyresgäst äro överens, spelar ju icke denna procentsats någon roll, utan där får hyresökningen bli hur stor som helst.

På byggnadsverksamheten kan det icke ha något inflytande, alldenstund nybyggda fastigheter icke beröras av denna lag, utan hyrorna där äro fria.

Jag anser, att det fortfarande bör ligga i hyresnämndernas makt

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

att få bestämma och även värdesätta lägenheterna. Därför tror jag det vore riktigt, att riksdagen i stället för att gå med på 50 % stannade åtminstone vid 35 % för tillfället. Därmed tror jag icke denna fråga på något sätt är skadad, utan jag tror mycket väl, att hyresvärdarna komma att få skäliga hyror. Det har icke visat sig, att hyresnämnderna i allmänhet bara ställt sig välvilliga mot hyresgästerna, utan de ha nog sett till, att krav från hyresvärdarnas sida, där de varit skäliga, också blivit tillgodosedda.

Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag icke finna, att förslaget bör antagas sådant det föreligger, utan att procentsatsen i stället bör bliva 35 %. Jag skulle kunna gå med på den reservation, som yrkar 75 % för butikslägenheter o. d., och i stort sett kan jag säga, att min uppfattning i det fallet och mitt yrkande sammanfaller med herr Klefbecks reservation beträffande 6 § 2 mom., utom däri att procentsatsen skulle bliva 35 % för bostadslägenheter. Jag ber således, herr talman, att få yrka godkännande av 6 § 2 mom. första stycket i enlighet med herr Klefbecks m. fl. reservation med nu angiven ändring i fråga om procentsatsen för bostadslägenheter samt att andra stycket måtte utgå.

Herr *Hansson* i Gårda instämde häruti.

Herr Lovén: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av herr statsrådets och chefens för civildepartementet yttrande.

Herr statsrådet sade, att om priset för butikslägenheter skulle springa i toppen och bli alldeles omöjligt för butiksinnehavarna att betala, så finns ju ockerlagen att tillgå. Men det är icke priset för dessa butiker, de må vara små eller stora, som vi reservanter äro rädda för, utan det är, att uppsägningsrätten skall tagas från hyresnämnderna och läggas i hyresvärdarnas hand. Mot dessa uppsägningar, som kunna ske, och säkert komma att ske i stor utsträckning, och som komma att skada butiksinnehavarna, hjälper sannerligen icke ockerlagen.

Jag yrkar bifall till herr Klefbecks m. fl. reservation.

Herr Lübeck: Herr talman! I fråga om butikslägenheterna förstår jag icke riktigt den ståndpunkt, herr Lovén intagit. Än talar herr Lovén om, att det är de stora butikslägenheterna vid Malmö största affärsgator han ömmar för, och än talar han om dessa små butikslägenheter, som användas till mjölkbodar och sådant.

Det är ju uppenbart, att när man skall gå till en avveckling av en lag, som varit så konstlad som denna, så kan man icke begära, att det skall kunna ske utan några som helst slitningar och att det icke kan bli någon, som kan komma i ett ogynnsamt läge på grund därav. Men man får väl här se till, vad man i stort kan vinna.

Vad de små butikerna angår, tror jag man kan vara säker på, att konkurrensen om dessa icke är så förfärligt stor, att ägarna av dessa butiker bliva i tillfälle, annat än i rena undantagsfall, att höja hyrorna över den gräns, som reservanterna själva tänkt sig, näm-

ligen 75 %. Under behandlingen i utskottet var man inne på t. o. m. 100 %, och man ansåg, att det också skulle gå ganska bra för sig. Det berodde således mer på en slump, huruvida man skulle gå på 75 % eller på 100 %. Min bestämda övertygelse är, att den genomsnittliga hyran på butiker, om de lämnas fria, blir lägre, än om man skulle gå på reservationen. Ty går man på detta förslag, kan man vara ganska viss om, att då ha husägarna fått en direkt anvisning i lagen, att de utan några som helst betänkligheter kunna gå upp till en höjning av hyran med minst 75 %, om det nu skulle stanna vid detta belopp.

Ang. lag mot oskälig hyressteigring m. m. (Forts.)

När vi nu alla önska en avveckling av denna lag och det veterligen är så liten risk med att taga det steg, som ligger i att avveckla för affärslägenheterna, så tycker jag det är det minsta man i dag skulle göra, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lovén: När herr Lübeck säger, att jag ömmar än för affärsinnehavarna vid Malmö största affärsgator och än för de små butiksinnehavarna, så ber jag att få säga, att jag ömmar för *alla*. Ty jag vill, att det skall ske rätt åt den lille såväl som åt den store. Även om det kan förefalla herr Lübeck litet märkvärdigt, att jag ömmar för de större affärsinnehavarna, är det dock så, att jag vill, att *rätt* skall vederfaras dem liksom andra.

Om man säger, att vi överdriva, så återstår det dock för herrarna att visa, var vi överdriva härvidlag, ty jag har stött mig på opartiska fackmäns utsago, vilka sysslat med detta under kristiden, nämligen ledamöter och ordförande i hyresnämnder. Här gäller det särskilt dessa stackars butiksägare, som ha uppsägningen hotande över sig, den dag lagen avvecklas.

Herr Lübeck: Herr talman! Det är alldeles tydligt, att när man skall avveckla denna tvångslag, kan man inte göra rätt både åt Andersson och åt Pettersson. Felet härvidlag ligger icke i avvecklingen av lagen, utan felet ligger i att denna lag över huvud taget blivit en gång antagen. Jag förstår därför icke herr Lovéns resonemang på denna punkt, ty man kan icke avveckla en tvångslag, så att icke en enda person i hela detta land kommer att drabbas av svårigheter härigenom. Därtill finnes ingen möjlighet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, godkändes momentet enligt utskottets förslag.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Härpå föredrogs utskottets hemställan; och anförde därvid:

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Jag har begärt

Ang. lag mot oskälig hyresstegring m. m. (Forts.)

ordet i denna punkt för att få framställa en fråga till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

Det förekommer i fråga om statens kommunikationsverk, att staten i vissa fall upplåter bostäder åt tjänstemännen mot avdrag på lönen, och härom skall enligt avlöningsreglementet upprättas särskilt kontrakt. Kontraktet upprättas på grundval av en överenskommelse, som träffas mellan verket och tjänstemännen. I händelse sådan överenskommelse icke kan träffas, skall saken enligt avlöningsreglementet hänskjutas till en särskild av Kungl. Maj:t tillsatt bostadsnämnd, och över denna bostadsnämnds beslut får klagan icke föras.

Oaktat man kan tycka, att denna fråga genom de av mig refererade betämmelserna blivit vederbörligen ordnad, så lär det i år i en eller ett par städer ha inträffat, att hyresnämnderna visat ansatser till att vilja draga dylikt hyresavtal mellan statens kommunikationsverk och deras tjänstemän under sin domvärjo. I anledning därav har utskottet tagit under övervägande, huruvida det skulle vara erforderligt att i lagen uttryckligen fastslå, att dessa hyresavtal mellan statens verk och deras tjänstemän icke höra under hyresnämnderna bedömande, men efter att ha närmare övervägt saken har utskottet för sin del kommit till det resultatet, att ett sådant stadgande i lagen icke är erforderligt, enär dessa avtal mellan statens verk och deras tjänstemän icke kunna anses falla under nyttjanderättslagen och följaktligen icke heller under hyresregleringslagen.

För att emellertid, därest riksdagen icke har något att invända emot sagda utskottsutlåtande, en verkligt auktoritativ ledning för hyresnämnderna skall erhållas, tillåter jag mig till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta en förfrågan, huruvida han anser sig kunna biträda denna utskottets mening.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Undén: Herr talman! Jag är för min del beredd att ansluta mig till den tolkning, som den föregående talaren gjorde gällande i enlighet med utskottets uttalande, att dessa avtal icke falla under hyresregleringslagen. Skulle någon tvekan kunna uppstå med anledning av lagens ordalydelse, förefaller det mig vara ett fullt tillräckligt vittnesbörd om lagstiftarnas avsikt, att utskottet enhälligt uttalat denna uppfattning i motiveringen till sitt utlåtande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 384, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Förslag

till

ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

§ 2.

— — — — — — — — — — — — — — — —

4:o. I grund — — — — som helst.

Vid föregående tillåtelse skola följande undantag ovägerligen iakttagas.

Att protokoll, hållna — — — — uppenbara.
Att ej några — — — — femtio riksdaler.
Att mobiliseringsplaner — — — — konfiskeras.
Att, där underrätt — — — — konfiskeras.
Att, i vad — — — — femtio riksdaler.
Det skall — — — — sexton skillingar.
Att protokoll — — — sexton skillingar.
Att ingen — — — — sexton skillingar.
Att läkares — — — — sexton skillingar.
Att handlingar — — — — sexton skillingar.
Att utdrag — — — — femtio riksdaler.
Att till försäkringsrådet — — — — trehundra riksdaler.
Att uppgifter — — — — femtio riksdaler.
Att för — — — — tre hundra riksdaler.
Att de från — — — — femtio riksdaler.
Att ansökning — — — — femtio riksdaler.
Att i ärende — — — — konfiskeras.

Att av vattenfallsstyrelsen ingånget kontrakt rörande leverans av elektrisk energi jämte därtill hörande handlingar ej må utlämnas, förrän kontraktet upphört att gälla, därest ej, med hänsyn till de förhållanden, under vilka ett utlämnande ifrågasättes, trygghet kan anses vara för handen, att detsamma ej kommer att missbrukas till skada för vattenfallsstyrelsens verksamhet eller den, som saken eljest rörer; ägande vattenfallsstyrelsen, då undantag sålunda medgives, att göra de förbehåll, som prövas erforderliga. Den, som obehörigen utlämnar handling eller i tryck offentliggör handling, som han vet vara obehörigen utlämnad, så ock den, som bryter mot förbehåll, varunder utlämnandet skett, straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundratrettiotre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras.

Att sådant, som — — — — huvudsaken.
I övrigt, och — — — — stadgat är.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herr *Zander*, som ansett att propositionen bort av utskottet tillstyrkas.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Undén: Herr talman! Jag anhåller att få påkalla kammarens synnerliga uppmärksamhet på det utlåtande av konstitutionsutskottet, som här föreligger.

Kungl. Maj:t hade i propositionen föreslagit, att vissa kontrakt angående leverans av elektrisk energi, som vattenfallsstyrelsen ingår, jämte därtill hörande handlingar måtte kunna hållas hemliga och alltså icke bli tillgängliga vare sig för allmänheten eller för vattenfallsstyrelsens konkurrenter. Förslaget hade lagts på det sättet, att dessa handlingar skulle kunna hållas hemliga, så länge ifrågavarande kontrakt vore gällande. Då propositionen avfattades, ifrågasattes det, att man i stället skulle bestämma ett visst antal år, under vilka kontrakten skulle kunna hemlighållas, men vid närmare övervägande ansågs det riktigare att gå den väg, som beträtts i propositionen. Det förhåller sig nämligen så, att vattenfallsstyrelsen ingår sådana kontrakt på mycket olika tider, ända upp till 40 år, i fråga om större abonnenter dock vanligast 20 år, eljest 10 eller 5 år o. s. v.

Anledningarna till att vattenfallsstyrelsen önskar hålla dessa kontrakt och handlingar hemliga äro av flera olika slag. För det första önskar vattenfallsstyrelsen stundom undvika att konkurrenter om leverans av elektrisk energi få del av de underhandlingar, som vattenfallsstyrelsen fört. Det har t. ex. förekommit, att vattenfallsstyrelsen varit angelägen om att ingå eller förlänga kontrakt med vissa större abonnenter och att vattenfallsstyrelsen beviljat dessa abonnenter vissa särskilda förmåner. Då är det en konkurrent till vattenfallsstyrelsen, som vill konkurrera om en sådan abonnent, och denna konkurrents ombud infinner sig hos vattenfallsstyrelsen och begär att få se de handlingar, som finnas i ärendet. Det kan hända, att en sådan konkurrent sedermera på någon punkt underbjuder vattenfallsstyrelsen och alltså på det sättet konkurrerar med staten, utan att staten har motsvarande förmån att få del av dylika förslag hos de enskilda kraftleverantörerna.

Men det är icke blott beträffande förhandlingarna om ett nytt avtal, eller förlängning av ett sådant, som det kan vara av vikt för vattenfallsstyrelsen att hålla dylika handlingar hemliga, utan även kontrakt, som länge varit gällande, kunna behöva skyddas mot obehöriga blickar. Det förekommer till exempel, att vattenfallsstyrelsen i någon viss del av landet har medgivit förmåner, som den icke önskar medgiva vilka abonnenter som helst. Vattenfallsstyrelsen måste ju grunda sin verksamhet på att icke blott leverera kraft till de större abonnenterna, där det lönar sig bra, utan även till de små abonnenterna i landet, och för att detta över huvud taget skall vara ekonomiskt möjligt, måste vattenfallsstyrelsen ibland söka försäkra sig om några större abonnenter på en viss plats, dit den vill utsträcka sitt nät. Då kan det hända, att vattenfallsstyrelsen beviljar vissa för-

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

måner åt någon större industri för att försäkra sig om att få den till abonnent. Om ett sådant kontrakt finnes och kanske varit gällande en längre tid samt det blir känt för andra och vattenfallsstyrelsen sedan i en annan del av landet vill ingå kontrakt, kan den där mötas av anspråk från någon person, som tänker bliva abonnent, på samtliga de förmåner, som vattenfallsstyrelsen beviljat på andra håll. Alltså skulle vattenfallsstyrelsen nödgas antingen hålla sig till vissa stela och generella regler överallt och bevilja samma villkor för alla abonnenter eller också finna sig i att, på sätt som jag nyss skildrat, bevilja förmåner, som avsetts som undantagsförmåner, till abonnenter, vilka den eljest icke haft anledning bevilja dylika undantagsförmåner.

Utskottet har icke förebragt några särskilda skäl för att avstyrka denna proposition, och om utskottet velat vända sig till justitiedepartementet och genom dess förmedling fått tillfälle att höra denna fråga närmare utvecklas, så är jag övertygad om att utskottets medlemmar icke beslutat sig för att utan vidare avvisa propositionen.

Jag vill nämna, att vattenfallsstyrelsen försökt reda sig i någon mån genom en annan bestämmelse i tryckfrihetsförordningen. Det har nämligen förekommit, att då någon konkurrent till vattenfallsstyrelsen skickat upp ombud för att få se på handlingarna rörande ett sådant ärende, har vattenfallsstyrelsen åberopat en bestämmelse i tryckfrihetsförordningen, som säger, att handlingar rörande försäljning av staten tillhörig lös egendom må hållas hemliga under viss kortare tid. Alltså har vattenfallsstyrelsen nödgats betrakta denna leverans av elektrisk energi såsom försäljning av lös egendom för att på det sättet kunna åberopa tryckfrihetsförordningen och slippa visa dessa handlingar. Emellertid är det uppenbart, att en sådan grundlagstolkning är synnerligen skruvad, och i propositionen har också uttalats, att de bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, som nu finnas, icke äro avfattade med syftning på de kontrakt, som det här är fråga om. Under sådana förhållanden blir det givetvis i framtiden ännu svårare för vattenfallsstyrelsen att åberopa den paragraf, med vilken vattenfallsstyrelsen hittills sökt nödtorftigt reda sig.

Jag skulle alltså på de skäl jag anfört, vilja vädja till kammaren att antaga den kungl. propositionen.

Herr Zander: Herr talman, mina herrar! Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har ju här framhållit de skäl, som varit bärande för Kungl. Maj:t när ifrågavarande proposition framlades.

Då jag deltagit i konstitutionsutskottets handläggning av detta ärende, ehuru jag därvid icke kunnat få någon med mig på min åsikt om att denna proposition varit värd ett bättre öde, än det konstitutionsutskottet velat giva densamma, vill jag nu fästa kammarens särskilda uppmärksamhet på ifrågavarande spörsmål.

Det är alldeles påtagligt, att det för riksdagen bör vara en särskilt viktig angelägenhet att tillse, att de styrelser, som ha hand om statens affärsdrivande verksamhet, i den konkurrens med enskilda företag, som dessa verk ha att utstå, icke äro sämre ställda än dessa

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

enskilda företag. Nu är det en känd sak, att ingen enskild man behöver för en annan uppgiva innehållet i ett slutet avtal eller på minsta sätt meddela sig rörande den korrespondens, som förts i sammanhang med avslutandet av ett sådant avtal. Då det däremot gäller statens verk, och här särskilt vattenfallsstyrelsen, är förhållandet det rakt motsatta. Då dessa handlingar äro offentliga, kan vattenfallsstyrelsen icke neka att uppvisa dem för vilken som helst, som begär att få se dem. I så fall får vattenfallsstyrelsen rent av lägga korten på bordet och således giva även en konkurrent fullständiga upplysningar om hur det förhåller sig.

Vattenfallsstyrelsen har här framhållit, att detta icke är till fördel vare sig för styrelsen såsom enskild part eller för de personer, som styrelsen eventuellt kan ha att förhandla med. Om vattenfallsstyrelsens handlingar bli allmänt kända i sådana fall, då så icke borde vara förhållandet, är det ju icke till fördel för verket, men också för de enskilda företagen kan det vara till skada, att vissa tekniska beräkningar och metoder på sådant sätt bli kända för med dessa företag konkurrerande företag. Härigenom kan man kanske också komma till det resultatet, att i vissa fall enskilda företagare, som fört förhandlingar med vattenfallsstyrelsen, på ett otillbörligt sätt få sina enskilda angelägenheter mera kända, än eljest skulle vara förhållandet. Under sådana omständigheter förefaller det mig vara en angelägenhet, som riksdagen särskilt bör uppmärksamma, att man ser till, att vattenfallsstyrelsen icke blir sämre ställd än de enskilda företagen i konkurrensen med dessa.

Sannolikt kunna flera exempel än det, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anförde, framdragas på att det kan vara av behovet påkallat, att vattenfallsstyrelsens handlingar få hemlighållas, men jag tager för givet, att det icke behöves. Om man närmare sätter sig in i denna fråga, skall man nämligen komma underfund med att det är ganska bärande skäl, som här anförts för det förslag, som Kungl. Maj:t i detta fall framlagt. Utskottet har emellertid framhållit, att här icke anförts sådana skäl, som kunna anses övertygande, och därför har utskottet avstyrkt propositionen. Utskottet erinrar också om att en ändring av tryckfrihetsförordningen icke bör göras, med mindre än att verkligt tvingande skäl därtill föreligga. Jag ber att få stryka under de synpunkter, som konstitutionsutskottet här anfört.

Men vad är det, som här begäres? Är detta förslag av den art, att det skulle menligt inverka på yttrandefriheten, och att man av denna anledning bör undvika att införa denna bestämmelse i tryckfrihetsförordningen? Det är ju endast det man önskar och fordrar, att handlingar, som upprättas rörande dylika avtal, icke skola offentliggöras. Är det någon, som kan göra gällande, att ett sådant hemlighållande kan vara till skada för landet såsom sådant eller för någon enskild part? Jag tror icke, att så är fallet, och därför anser jag, att kravet på denna ändring i tryckfrihetsförordningen icke bör verka avskräckande, ehuru därigenom § 2 mom. 4 skulle ökas med ytterligare en punkt. Jag anser, såsom jag här utvecklat, vägande skäl

föreligga för att man skall ställa vattenfallsstyrelsen i samma ställning som de enskilda företagen. Det är ingen, som kan göra anspråk på att få del av avtal mellan tvenne enskilda parter och således ej heller på att få offentliggöra desamma. Här är vattenfallsstyrelsen ställd på ett ojämnt plan i konkurrensen med de stora enskilda vattenfallsintressena. Det bör vara riksdagen synnerligen angeläget att just se till, att vattenfallsstyrelsen icke behöver av denna anledning föra en ojämn kamp.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

På grund av det anförda anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Leander: Herr justitieministern har redogjort för de skäl, som förmått honom att framlägga denna proposition. Det är vattenfallsstyrelsen, som anhållit om det tillägg till tryckfrihetsförordningen, som här ifrågasättes. Vattenfallsstyrelsen har nämligen ansett det nödigt, att dess kontrakt om leverans av elektrisk energi och andra dess handlingar undandroges offentligheten, emedan vattenfallsstyrelsens verksamhet vore utsatt för konkurrens från enskilda företags sida. Dock bör man, såsom utskottet framhållit, icke utan mycket starkt vägande skäl göra intrång på yttrandefriheten och tryckfrihetsförordningen eller liksom sätta hemligstämpel på en handling.

Jag antager, att vattenfallsstyrelsen endast vill tillämpa sunda affärsprinciper och att den på grund därav icke har någonting att frukta av att offentlighetens ljus får falla över dess handlingar. Man undrar, om i detta fall någonting egentligen skulle kunna vinnas genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Skall en abonnent, som avslutat kontrakt om elektrisk energi med vattenfallsstyrelsen, straffas, ifall han yppar kontraktets innehåll? Jag antager, att detta är alldeles uteslutet. Men om han icke kan straffas därför, kan han ju redogöra för kontraktets innehåll för vem som vill höra på och säga: så och så mycket betalar jag för energien. Om till exempel en tidningsman är närvarande och hör detta och sedan offentliggör vad han hört i sin tidning, skall då denne tidningsman bli ställd under tryckfrihetsåtal och straffad därför? Jag tror, att det kan vålla ganska mycket trakasserier om en så svävande bestämmelse, som här är i fråga, införes i tryckfrihetsförordningen.

Nu heter det, att om man vet, att handlingen bör hållas hemlig, kan man straffas med böter åtminstone, men även om man offentliggör ett sådant kontrakt utan att veta att det skall hemlighållas, skulle man kunna få svårt att undgå åtal och straff. Jag undrar, om våra tidningsredaktörer skulle bli så synnerligen glada över ett sådant stadgande.

Såsom herr statsrådet erinrat om, gäller det beträffande handlingar rörande ärenden om upphandling eller utförande av arbeten för statens räkning eller försäljning av staten tillhörig lös egendom, att dessa handlingar icke få offentliggöras förrän ett år efter det desamma blivit upprättade. Men det är dock i detta fall en himmelsvid skillnad beträffande tiden. Vattenfallsstyrelsens kontrakt synas

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

vara av så ofantligt stort värde och sådan vikt, att de skola omgärdas med en mycket större sekretess än t. ex. statsrådsprotokollen eller konstitutionsutskottets protokoll, som ju få offentliggöras, när de bliva 50 år gamla. Men dessa kontrakt och handlingar skola kunna hemlighållas snart sagt för all framtid, såsom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhållit i sitt yttrande till statsrådsprotokollet. Ett sådant kontrakt kan nämligen förnyas, och herr statsrådet har själv sagt, att det är vissa kontrakt, som avslutas på 40 år. Sedan den tiden gått tillända, kunna de förnyas på ytterligare 40 år, och på så sätt skulle handlingarna icke kunna offentliggöras på ganska lång tid eller inom en oviss tidrymd. Detta är väl ändå litet främmande för vad vi föreställa oss om det offentliga ordet eller om tryckfriheten och dess helgd.

Jag tror för övrigt, att det skulle vara att stifta en lag, som icke kan upprätthållas. Ty ingen människa kan väl ändå tro eller tänka, att ett kontrakt, som är avslutat på 40 år, icke under hela denna långa tid skulle kunna bringas till offentligheten, eller att det skall kunna hållas hemligt, utan säkert dunstar det ut, vad kontraktet innehåller. Jag tror, att det kan behövas, att detta lagförslag undergår en överarbetning, innan riksdagen inlåter sig på att acceptera detsamma. Ty jag framhåller ännu en gång, att vår tryckfrihet och vår yttrandefrihet få vi väl vara mycket mycket rädda om, så att vi icke göra inskränkningar därutinnan i förhastande. I synnerhet det, vilket också utskottet framhållit, att dessa kontrakt jämte därtill hörande handlingar icke kunna utlämnas, förrän kontrakten upphört att gälla, är något, som framkallat betänkligheter hos utskottet och gjort, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i det skick, vari den här föreligger. Det torde väl icke vara någon skada skedd, om man väntar ännu ett år och litet närmare ser på det föreliggande förslaget.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr *Jansson* i Edsbäcken instämde häruti.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren ansåg, att tryckfriheten står i fara genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. När han emellertid skulle visa, att så verkligen var förhållandet, må jag säga, att jag icke kunde finna annat, än att han brast ganska mycket uti bevisföringen. Vad är det nämligen, som man vill vinna genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition? Såvitt jag förstår, vill man icke vinna annat, än att det statens affärsdrivande verk, varom här är fråga, skall äga en lika fördel, som varje enskild affärsman på samma område förbehåller för sig. Detta och ingenting annat! Jag är övertygad om att om vem som helst av denna kammares ledamöter vänder sig till en enskild kraftleverantör med begäran att få vissa upplysningar angående de underhandlingar, som han för eller fört med en annan ifrågasatt kraftabonnent, vägrar denne alldeles be-

stämt att lämna några sådana upplysningar. Han vägrar säkerligen alldeles bestämt att lämna upplysningar om de avtal, han ingått med en sådan kraftabonnent, och varför? Jo, därför att det hör helt enkelt till — jag skulle vilja säga — affärslivets mest elementära grundåskådning, att man på ett sådant stadium icke vill lägga fram för offentligheten de förhandlingar, man har å bane. Då är frågan den: Skall då statens kraftverk, ett statens affärsdrivande verk, ställas i en sämre ställning, när det är fråga om att på ett framgångsrikt sätt leda utvecklingen av den verksamhet, som det verket har, än vad enskilt företag intager? Det är, såvitt jag förstår, syftet med den kungl. propositionen, att statens verk icke skola bli sämre ställda i konkurrensen än vad den enskilde är. Om man lägger denna praktiska synpunkt på det föreliggande förslaget, kan jag icke finna, att tryckfriheten står det allra minsta i fara.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Jag är också övertygad om att det icke är fråga om att härvidlag skydda några osunda affärsprinciper, som den föregående ärade talaren i sitt anförande nästan förutsatte, att det skulle vara. Det är det ingalunda, utan saken är, som sagt, den att statens affärsdrivande verk icke skola i tävlan med enskilda affärsverk på något sätt ställas i en ogynnsammare ställning, därför att den enskilde har alla möjligheter att hemlighålla sina avtal och sina dispositioner, medan statens verk icke skola kunna göra det. Det är sålunda enligt min mening endast av klok omtanke om statens berättigade intressen, som vattenfallsstyrelsen gått in till Kungl. Maj:t med framställning i ärendet, och som Kungl. Maj:t underställt detsamma riksdagens prövning.

Det är huvudsakligen av de skäl, jag nu anfört, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och avslag på utskottets hemställan.

Herr Forssell: Herr talman! Såsom herrarna finna, innebär det kungl. förslaget ett projekt att foga en ny länk in i den långa serie av restriktioner och straffhot, som äro upptagna i den nästan snart sagt ändlösa § 2 av tryckfrihetsförordningen. Det har redan förut under debatten betonats — och det är den alldeles riktiga utgångspunkten — att det primära och det vägledande i en lagstiftning på detta område bör vara tryckfrihetens värnande, och att de undantag och restriktioner, som göras gentemot denna grundprincip, böra vara synnerligen väl motiverade och väl grundade.

När man tar del av den kungl. propositionen, finner man där framfört ett önskemål från kungl. vattenfallsstyrelsen; och när jag nu lyssnade till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, hade jag verkligen hoppats att från statsrådsbänken få höra litet närmare belysta de satser, som voro uttalade i Kungl. Maj:ts proposition. Man finner nämligen — det måste jag säga — i denna kungl. proposition de mest allmänna talesätt, och jag kan icke neka till, att samma karakteristik nog måste ges åt herr statsrådets framställning. Här ha varken i propositionen eller i herr statsrådets framställning ens antytts några konkreta fall, i vilka sådana olägenheter skulle fö-

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

rekommit på grund av den nu gällande friheten, att en restriktion i denna frihet är av behovet påkallad. Jag kan för min del icke heller från pressdiskussionen erinra mig något konkret fall, som skulle tala för den lagstiftning, som här är föreslagen. Det är ju i alla fall en något svag grund — synes det mig — att bara bygga på, att så att säga en rekvisition på lagstiftning ingår från en myndighet, utan att man får se, vilken erfarenhet, vilka konkreta fall denna myndighet bygger sitt yrkande på. Det är ju så, att man, när man blir utan denna vägledning av erfarenheten, lagstiftar med stöd av en teori eller en hypotes, och går man vidare på den vägen, vet man icke, var det slutar.

Jag är fullt medveten därom, att den formulering av den här föreslagna lagtexten, som är given, följer en schablon, som redan förut är intagen i § 2 i tryckfrihetsförordningen. Men det kan verkligen ändå vara skäl uti att i någon mån söka syna i sömmarna vad denna lagtext innehåller, även om motsvarande formulering finnes i förut i paragrafen införda fall. Det förefaller mig nämligen, som om denna lagtext, såsom den här föreligger, vore ganska ineffektiv. Den kan icke sägas tillfredsställa det behov, som vattenfallsstyrelsen talar om utan att dock såsom jag antytt, påvisa några konkreta fall till styrkande av detta behov. Det förefaller emellertid, om man nu, såsom ett tankeexperiment, utgår ifrån behovets förefintlighet, som om den lagtext, som föreslagits, icke skulle vara så alldeles tillfyllest. Det heter nämligen, att ett utlämnande kan vägras från vattenfallsstyrelsens sida, men vattenfallsstyrelsen får likväl bemyndigande att lämna meddelande om kontraktens innehåll och att göra förbehåll för användandet av de lämnade uppgifterna, då »trygghet kan anses vara för handen, att detsamma ej kommer att missbrukas till skada för vattenfallsstyrelsens verksamhet». Lagtexten vill även bereda garantier för dessa förbehålls iakttagande och därför heter det vidare: »den, som bryter mot förbehåll, varunder utlämnandet skett, straffes efter allmän lag om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundratrettiotre riksdaler sexton skillingar, och skriften konfiskeras».

Det förefaller mig, som om Kungl. Maj:t, när denna lag föreslogs, hade tänkt sig, att det enda sättet att bryta mot sagda förbehåll var, att den, som bryter mot förbehållet, vänder sig till publiciteten, till pressen eller gör det i broschyrens form. Men det är alldeles självfallet, att det finnes andra, i själva verket mera effektiva sätt, av vilka ett är det muntliga meddelandet, man och man emellan, mellan fyra ögon, och inför ett sådant casus räcker självfallet denna lag icke långt. Den, som på det sättet bryter mot det av vattenfallsstyrelsen uppställda förbehållet, lärer icke denna lagstiftning komma åt, ty detta muntliga meddelande mellan fyra ögon kan man icke träffa, och redan på den punkten slås en stor bräsch i den mur, som man vill bygga upp till värn för kungl. vattenfallsstyrelsen.

Jag vill också påpeka, att i den föreslagna lagtexten heter det: »Den, som obehörigen utlämnar handling eller i tryck offentliggör

handling, som han vet vara obehörigen utlämnad etc. — straffes etc.» Ja, mina herrar, hur skall det gå till att bevisa, att en tidningsredaktör *vetat* om att den handling eller den avskrift av handling eller det referat av handling, som han får tillgängligt, är obehörigen utlämnad? Det förhåller sig nämligen så — och det är en ganska viktig punkt vid bedömandet av denna sak — att kontrakten föreligga icke endast i ett utan i två exemplar, och det kan därför komma ut meddelanden om detta kontrakts innehåll genom lösmynthet eller eljest även från *motparten* till kungl. vattenfallsstyrelsen. Jag menar, att när man närmare analyserar paragrafens innehåll, finner man så väsentliga luckor, genom vilka dessa indiskretioner kunna sippra ut, att det förefaller mig vara skäligen resultatlöst att bygga upp murar, just där och på de punkter det kungliga förslaget vill ha dem uppförda. Lagstiftarens ingripande blir därför ganska godtyckligt, men, som sagt, jag är för min del medveten om att denna formulering finnes redan förut i vissa av de i § 2 införda fall. Detta har dock icke — synes det mig — behövt hindra, att man ägnat någon granskning åt även själva formuleringen av den föreslagna lagtexten.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Jag vill emellertid till slut betona, att det, som särskilt avgjort mitt votum i utskottet, var denna fullständiga frånvaro av verkliga belägg på vattenfallsstyrelsens tes om ett förefintligt behov. Det synes mig verkligen — det måste jag säga — som om våra nya ämbetsverk kunde vara i behov av den offentliga kritik, som dock möjliggöres genom att den nuvarande lagen bibehålles. Jag må säga, att det dock icke är alldeles så säkert, att den verksamhet, som en sådan styrelse utövar, är så fullständigt höjd över möjligheten av en sakkunnig och facklig kritik. Man har verkligen det intryck av rekvisitionen på denna lag, att man står inför en byråkratisk önskan att bli så mycket som möjligt fredad i fråga om kritik av den kontraktspolitik, som man kan tillåta sig föra, och den känslan har jag icke kunnat värja mig för.

Under sådana omständigheter har det synts mig riktigt att se tiden an, tills man får se om nu gällande lagstiftning verkligen medför några olägenheter. Om det då skulle visa sig vara så, att den medger möjlighet till ett illojalt förfarande, ja, då skall jag icke vara den, som envist biter mig fast vid min tidigare intagna ståndpunkt, utan då skall jag vara synnerligen benägen att lära mig av erfarenheten. Så som saken dock nu ligger, har verkligen ingenting reellt eller konkret förebragts, som kan motivera en grundlagsändring. Jag fasthåller vid att då det gäller tryckfriheten, bör man förfara med mycket stor varsamhet.

Med dessa utgångspunkter har jag för min del anslutit mig till utskottets majoritet, och jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på den kungl. propositionen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Undén: Herr talman! Den siste ärade talaren ansåg, att detta lagförslag var framsprunget ur rent teoretiska grundsatser. Jag tycker nu, att han icke behövde befara, att vattenfallsstyrelsen av rent teoretiskt intresse skul-

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

le insända denna framställning till Kungl. Maj:t, men då herr Forssell efterlyste de konkreta fall, där de nuvarande bestämmelserna visat sig skadliga, nödgas jag förlara, att herr Forssell tydligen icke har läst propositionen. Där heter det nämligen på första sidan: »I berörda skrivelse har vattenfallsstyrelsen framhållit, att det vid ett flertal tillfällen förekommit, att utomstående personer önskat taga del av hos styrelsen förvarade exemplar av energikontrakt, vilka upprättats mellan styrelsen, å ena, samt avnämare av elektrisk energi, å andra sidan», och vattenfallsstyrelsen fortsätter att skildra olägenheterna härav. Konkreta fall har det nog alltså förekommit, även om de icke precis diskuterats i pressen.

Vidare förefaller det mig något underligt, att herr Forssell sedermera i sin kritik övergick till en helt annan linje och ansåg, att denna inskränkning i tryckfriheten icke vore nog sträng och effektiv. Han sökte visa upp, att det trots denna lagändring skulle kunna finnas möjlighet att få ifrågavarande handlingar ut inför offentligheten. Jag tycker emellertid, att man tills vidare får vara nöjd med vad man skulle kunna vinna genom att antaga den kungl. propositionen.

Herr Forssell ansåg vidare, att det förefanns risk för att vattenfallsstyrelsen skulle byråkratiseras, om den icke var föremål för tillräcklig offentlig granskning. Det förefaller mig dock, som om det just vore byråkratiskt om något, ifall vattenfallsstyrelsens alla affärshandlingar skulle vara tillgängliga för allmänheten, under det att varje enskild affärsman hemlighåller sina motsvarande kontrakt och handlingar.

Det förefaller mig därför föreligga ytterst starka skäl för att antaga propositionen.

Herr Engberg: Ja, herr talman, jag är alldeles övertygad om att när kammaren lyssnat till den argumentering, som förebragts såväl av herr Leander som av herr Forssell till förmån för konstitutionsutskottets utlåtande, har kammaren icke kunnat undgå att märka, att det nästan var med en underton av ursäkt för detta utlåtande, som vederbörande förde sin argumentering i fält. Det kan nämligen icke förnekas, att konstitutionsutskottets sätt att avfärda denna kungl. proposition icke blott är summariskt utan också så till den grad fritt från hänsyn till framförande av sakliga argument, att det är ytterligt förvånande, att endast en reservant finns antecknad under utskottets utlåtande.

De skäl, som ha anförts uti den kungl. propositionen och som här ytterligare ha utvecklats och understrukits av justitieministern, måste ju för var och en, som vill söka bedöma denna sak objektivt, sägas vara så starka och så avgörande, att det ingalunda finns möjlighet att jäva dem med den motivering, som konstitutionsutskottet har förebragt, och som också har förebragts av herrar Leander och Forssell. Det låg i deras försök att gendriva motiveringen ingenting utöver vad konstitutionsutskottet här i all knapphet har sagt, ty jag kan knappast till någon motivering därutöver räkna, när herr Forssell

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

här förklarade, att våra offentliga ämbetsverk borde vara mera utsatta för kritik. Den revidering, den kontroll, som ifrågavarande statens affärsdrivande verk är utsatt för, bör ju i denna del lämpligen utövas på det sätt, som den hittills har utövats, nämligen genom statens egna organ. Att särskilt rikta tidningspressens uppmärksamhet på den punkt, som ligger i ingående av dessa kontrakt, kan väl ändå icke sägas vara den riktiga och naturliga formen för den kritik av detta affärsdrivande verk, som skulle vara den sunda och riktiga.

Det är ju alldeles uppenbart, att om staten överhuvudtaget skall ha affärsdrivande verk, måste det också ses till att de kunna bedriva sin affärsverksamhet under former, som icke ställa staten i en långt mera missgynnad ställning, än vad de enskilda stå, som uppträda som statens konkurrenter. Det säger ju sunda förnuftet, att om staten från början skulle befinna sig i det nödläget att nödgas delge var och en, som vill taga reda på saken, de kontrakt, som äro ingångna med privata energiavnämare, men ett konkurrerande privat företag icke alls ägde motsvarande skyldighet, skulle ju detta betyda, att staten i fall efter fall skulle stå bunden på ett sådant sätt, att dess möjlighet att bedriva sin affärsverksamhet efter rationella metoder skulle vara alldeles avskuren.

Det går icke heller att i likhet med herr Leander säga, att man ju får förutsätta, att vattenfallsstyrelsen tillämpar sunda affärsprinciper och därför icke behöver vara rädd för offentligheten. Det är ju här icke fråga om sunda eller osunda affärsprinciper, utan det är fråga om att åt detta statens affärsdrivande verk ge den möjlighet i konkurrensen, som ligger i att icke genom att lägga alla sina papper på bordet sätta chanser i händerna på konkurrenterna till förfång för statens egen verksamhet.

Herr Leander förklarade vidare, att man ju kan råka illa ut genom att publicera utan att veta, att det är otillåtet. Ja, men det är orimligt att rikta en sådan anmärkning, då det otvivelaktigt i lagtexten står angivet, att straffbarhet inträder, då man publicerar *med vetskap om* att det är otillåtet.

Jag tror icke heller, att det är riktigt att i detta fall vädja till vakthållning omkring yttrande- och tryckfriheten. Det är alldeles riktigt, att vi i största möjliga utsträckning böra slå vakt härom, men jag tror, att det skulle vara ett malplacerat nit att just göra det här, utan det kan komma till bättre användning på helt andra områden, herr Leander, än just detta. Jag tror, att genom att i detta fall draga upp denna parallell, skulle följden endast bliva, att som redan här angivits, detta statens affärsdrivande verk, vars möjlighet att utveckla sig genom rationella affärsmetoder ju måste ligga alla om hjärtat, skulle inskränkas i sin verksamhet.

Herr Forssell gjorde gällande, att vad som hade bestämt honom att rösta, som han har gjort i konstitutionsutskottet, var, att Kungl. Maj:ts proposition endast innehöll allmänna talesätt. Ja, det förefaller mig, som om både konstitutionsutskottet och herr Forssell själv i rikt mått falla under den motiveringen, ty såväl konstitutionsutskottets utlåtande som herr Forssells argument voro också endast allmänna

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

talesätt med vädjande till vakthållningen kring yttrande- och tryckfriheten o. s. v.

Under sådana omständigheter borde det icke finnas någon tvekan för andra kammaren att gå med på Kungl. Maj:ts proposition, och jag ber därför, herr talman, att få förena mig i det yrkande, som framställts av herr Zander.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt, om jag blandar mig i detta konstitutionella gruff, men jag skulle endast vilja framhålla, att jag tror, att man blåser upp denna sak alldeles för mycket.

Vad Kungl. Maj:t i detta fall har föreslagit, är utan tvivel teoretiskt riktigt, men det är praktiskt, såvitt jag kan förstå, skäligen betydelselöst. Det är ju i alla fall så, att när staten skall driva affärer, kan det knappast undgås, att över dessa affärer kommer att vila en något större offentlighet, än vad som inträffar ifråga om enskilda i samma ställning. Jag tror nu för min del, att man icke bör taga saken så hårt varken ifråga om tryckfriheten eller i fråga om statens konkurrensmöjlighet, ty varken det ena eller det andra kommer att sitta så hårt emellan, om Kungl. Maj:ts förslag nu skulle komma att bifallas eller om det skulle komma att avslås.

Jag har för min del i min praktik, det vill jag säga, aldrig hört talas om — och i det fallet vill jag ge herr Forssell alldeles rätt — att vattenfallsstyrelsen vållats några större bekymmer av den offentlighet, som i viss mån kan anses vila över dess göranden och låtanden ifråga om kontrakten. Jag tror nog, att jag skulle haft anledning att höra talas därom, ifall det förekommit några större bekymmer i detta avseende. Man får icke heller döma så värst mycket av att vattenfallsstyrelsen sagt, att i ett flertal fall personer kommit upp och bett att få se på kontrakten, ty det kan ha varit i fullkomligt lojalt intresse och av rent allmänintresse, som man velat taga reda på huru vatenfallsstyrelsen i vissa fall principiellt avfattat sina kontrakt. Det är en ganska stor allmännytta förenad med att dessa kontrakt äro offentliga, i det att de, såsom också i många fall sett — kunna tjäna som mönster vid uppställande av kontrakt i liknande fall.

Det kan naturligtvis å andra sidan inträffa, att man vill taga reda på kontrakten i konkurrenssyfte. Det vill jag visst icke förneka, men jag upprepar än en gång, att jag tycker, att man i så fall skulle ha hört talas om detta litet allmännare eller någon gång åtminstone, vilket jag för min del aldrig har gjort.

Nu vill jag också, för att motivera vad jag sade om att denna fråga praktiskt taget är skäligen betydelselös, säga, att man icke skall tro, att man genom att införa denna ändring i tryckfrihetsförordningen lägger slutstenen till statens möjlighet att på likställd bog driva konkurrens med enskilda ifråga om kraftleveransaffärer. Det är så ofantligt mycket annat, som skiljer statens affärsverksamhet från den enskildes, och det är nog staten, som har fördelarna gentemot den enskilde. Staten sitter i denna konkurrens med större möjligheter att skaffa kapital, den sitter med lägre ränta på detta, den sitter,

om jag minns rätt, ännu med rättighet att slippa betala 50 % förhöjning vid expropriation för framdragande av ledningar, och den sitter, sist men kanske icke minst, med möjlighet att alltid kunna göra gällande, att vad staten gör, sker i det allmännas intresse, vare sig detta är riktigt eller ej, såsom många gånger hänt, då det gällt konkurrensen med enskilda. Man kommer därför, som sagt, ändå icke genom denna lilla detalj fram till någon likställighet i alla avseenden. Jag tror därför, att man icke behöver trycka alltför hårt på att staten på något sätt skulle vara handicapad i konkurrensen, om den icke får denna bestämmelse igenom.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Jag har sålunda, herr talman, den uppfattningen, att vad Kungl. Maj:t här föreslagit är teoretiskt riktigt men praktiskt skäligen betydelselöst. Jag skall för min del, det vill säga, med ganska lätt hjärta i detta fall rösta för Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Leander: Herr Engberg sade, att det föreföll honom, som om de, vilka här fört utskottets talan, nästan bett om ursäkt därför. Jag tror icke, man kan säga detta. Man vill endast tala vackert och snällt och icke söka att så där såra eller förfördela någon. Det är emellertid ganska underligt, att borgerliga män skola stå här och ta tryckfriheten i försvar gentemot socialdemokrater, som ju hava på sitt program att undvika hemlighetsmakeri så mycket som möjligt. Jag anser för övrigt, att vattenfallsstyrelsen, som nu den siste ärade talaren framhöll, är i den lyckliga ställningen, att den säkert kan bestå i konkurrensen, även om den icke hänger sig åt ett sådant här hemlighetsmakeri. Jag tror också, att det är till allmänhetens nytta, att också statens affärsdrivande verk utsättas för konkurrens. Jag menar alltså, att vi kanske kunna vänta med att antaga detta lagförslag ännu ett år och litet närmare tänka på saken.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr von Sneidern: Herr talman! När jag läste detta utlåtande kom jag verkligen på den tanken, att det tunga grundlagsvårdande värvet kan göra människorna synnerligen opraktiska, och samma intryck har jag verkligen fått av de representanter från konstitutionsutskottet, som här uppträtt till försvar för dess utlåtande. Saken är verkligen synnerligen enkel, och jag kan i visst avseende följa herr Lübeck, då han försökte att bagatellisera saken. Det får herr Leander ursäkta mig, men jag tror, att någon förebråelse icke kan riktas mot något parti. Här gäller det icke någon tryckfrihetsfråga. Tryckfriheten svävar icke i någon som helst fara. Att här föra in frågan om en offentlig och allmän kontroll genom tidningspressen i dessa ärenden, det kan vara tämligen överflödigt. Den kontroll, som finnes över vattenfallsstyrelsens åtgöranden på detta område, är tämligen väl tillgodosedd genom de allmänna organ, som finnas för detta, — det påpekade även herr Engberg. Vi hava de normala organ, som utöva sin kontroll över statens verk, vi hava särskilt över vattenfallsstyrelsen liksom över järnvägsstyrelsen särskilda revisorer. Jag har

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

själv under en treårsperiod tjänstgjort som en sådan revisor, och jag brukade då gå igenom alla sådana kontrakt varom här talas, och jag får säga, att jag väl förstår, att det kan vara en önskan hos vattenfallsstyrelsen att icke nödgas att för vem som helst visa upp desamma. Det finns ju en hel del olika bestämmelser, en hel del olika avtal med olika avnämare, och att kräva att man skall visa upp dem för vem som helst och konkurrenter, som vilja se dem, kan icke vara något önskvärt. Hela saken gäller blott detta, att vattenfallsstyrelsen icke skall vara tvungen att lämna ut och visa sådana kontrakt, om någon kommer och vill se dem.

Herr Lübeck sade, att han för sin del icke hört, att någon olägenhet skulle hava inträffat genom detta. Men man har väl större anledning att tro på vattenfallsstyrelsen; och då styrelsen önskar en sådan ändring och den icke kan vara till skada, finnes väl intet skäl att icke bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Av de herrar, herrar Leander och Forssell, som försvarade konstitutionsutskottets utlåtande, gick herr Leander på den linjen, att detta förslag skulle vara så förfärligt omfattande att var och en nästan skulle gå i största oro för de straffpåföljder, som funnos stadgade här. Naturligtvis är icke så förhållandet. Det gäller icke den andra partens kontrakt härvidlag, utan han har möjlighet att göra med det vad han vill. Å andra sidan säger herr Forssell, att förslaget är ineffektivt, då intet åtgjorts för att hindra den andra parten att göra detta. Ja, det är icke fråga om annat än att skydda vattenfallsstyrelsen från att själv nödgas medverka till denna publicering. Man kan icke komma längre och med det får man vara nöjd. Som sagt förslaget är enligt min uppfattning mycket oskyldigt, absolut oskyldigt för tryckfriheten, och det torde dock vara av en viss nytta och har önskats av det verk, som har ansvaret för dessa saker.

Jag ber att få yrka bifall till propositionen.

Herr J a n s s o n i Edsbäcken: Herr talman! Det förundrar mig, att denna lilla sak kunnat blåsas upp till ett sådant omfång. Jag trodde icke, att den skulle kunnat föranleda någon debatt. När herr Engberg här begagnar stora ord mot konstitutionsutskottets ledamöter, må jag säga, att då träffar det även hans egna partikamrater. Jag var närvarande, när utskottet behandlade denna fråga, och såvitt jag kan minnas, fanns det icke någon inom utskottet, som ansåg sig kunna yrka bifall till den kungl. propositionen. Herr Zander gjorde visserligen några invändningar, men jag kan icke minnas, att han ens då yrkade bifall. Nu finner jag, att han reserverat sig till förmån för propositionen. Det måtte ha skett vid ett senare skede. Vid justeringen var jag emellertid icke närvarande.

Nu säger herr Zander, att utskottet icke framlagt några bärande skäl. Enligt min mening hava de talare, som förordat den kungl. propositionen, icke kunnat frambära några bärande skäl i detta avseende. Jag vill särskilt säga till herr Engberg, att om denna fråga kommit fram för tre år sedan, när vi hade en högerregering, och herr

Engberg suttit i konstitutionsutskottet, så skulle han varit den förste, som skulle slagit vakt omkring tryckfriheten.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att för kammaren påvisa det sakförhållandet, att en person, som yttrar sig här, en ledamot i kammaren, som säkerligen på detta område sitter inne med större sakkunskap än de flesta, den ärade talare på Stockholmsbänken, som är svenska vattenkraftföreningens ombudsman, har sagt, att det icke lider något tvivel om att den kungl. propositionen är teoretiskt riktig. Men är den teoretiskt riktig, synes mig den logiska slutsatsen vara, att den teorien bör man också söka tillämpa i praktiken. Emellertid hade den ärade talaren ett uttalande, som torde vara förtjänt av en erinran från min sida. Han sade, att det kunde vara av ett visst värde att vissa mönsterkontrakt kunde komma till allmän kännedom. Ja, den utvägen är icke stängd, den utvägen är lämnad öppen i den kungl. propositionen; och om den icke vore det, har Kungl. Maj:t alltid möjlighet att ge offentlighet åt en handling, som eljest skulle hållas hemlig. Den möjligheten finnes alltid för Kungl. Maj:t.

Jag hade också ämnat yttra något i anledning av vad den näst föregående ärade talaren anförde, men jag skall icke göra det i vidare mån än att säga, att detta enligt min mening icke är någon politisk fråga. Det är en praktisk fråga i eminent grad. Det är en fråga om huruvida staten skall lämna det organ, som staten har för sin vattenkraftspolitik det medel i dess hand, som varje enskild konkurrent till statens vattenfallsverk har utan någon som helst inskränkning. Det är endast detta det är fråga om och ingenting annat.

Jag vill, då jag här gjort mig till målsman för den kungl. propositionen och hört, att det var en ärad kamrat i kammaren, som ansåg, att det var helt naturligt, att jag skulle tala för propositionen, då jag sannolikt varit med om att utarbeta den, be att få upplysa, att detta ingalunda är fallet. Denna proposition är utarbetad av den regering, som efterträdde den, i vilken jag var ledamot. Om ett förslag kommer ifrån den ena eller andra regeringen spelar ingen avgörande roll för mitt ställningstagande till förslaget, utan jag bedömer det efter förslagets eget innehåll. Finner jag detta vara gott och gagneligt samt byggt på rättvisa grunder så kämpar jag för förslaget oavsett dess upphov.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hederstierna: Herr talman! Det nämndes nyss av någon talare, som försvarade konstitutionsutskottets betänkande, att det lagförslag, som här föreligger, skulle vara resultatet av en lagstiftning efter teorier. För min del får jag säga, att på mig verkar i stället konstitutionsutskottets ståndpunkt som en ståndpunkt grundad på en viss teori. Konstitutionsutskottet håller på den principen, att allt vad som angår offentliga handlingar skall vara offentligt, och

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

allt hemlighetsmakeri med statens handlingar måste man försöka avvärja, om det är möjligt. Det är naturligtvis en alldeles riktig principip, men man får ändock i det speciella fallet se till, vad som kan vara till nytta för staten.

Det är klart, att statens ämbetsverksamhet i och för sig bör vara offentlig. Men när staten driver en viss verksamhet som affärsdrivande verk, då är det väl icke mer än i sin ordning, att staten får likställas med andra affärsdrivande verk, med vilka den i denna sin verksamhet konkurrerar. Det kan väl icke vara lämpligt, att staten, då den driver en viss verksamhet som affär, skall handikappas i det avseende, som här föreligger. Kan det vara lämpligt, att den i sin konkurrens med andra affärsdrivande verk sättes i sämre ställning än dessa? De andra, med staten konkurrerande, hålla naturligtvis sina olika avtal mycket hemliga. Varför skall man då tvinga statens verk att tala om för alla, vilka avtal de i vissa avseenden träffat?

När herr Forssell efterlyser några exempel på att vattenfallsstyrelsen haft olägenhet av denna skyldighet att offentliggöra sina kontrakt, så tycker jag, att man icke kan begära bättre exempel än det, som givits från statsrådsbänken, då herr statsrådet talade om, att man i vattenfallsstyrelsen fått lov att åberopa den paragraf i tryckfrihetsförordningen, som talar om att icke offentliggöra vissa avtal angående lös egendom förr än efter ett år. Det måtte väl vara det bäst beviset på att vattenfallsstyrelsen känt sig synnerligen klämd, då den fått lov att gå på en sådan synnerligen tillkrånglad tolkning av tryckfrihetsförordningen. Detta, tycker jag, måtte vara exempel nog på att den nuvarande lagstiftningen i den vägen medför olägenhet för vattenfallsstyrelsen och för staten i sista hand.

Det är naturligtvis mycket svårt att mot en sådan auktoritet i praktiskt avseende på detta område som herr Lübeck säga, att detta icke skulle vara en olägenhet för staten. Men såvitt jag kan förstå, så tycktes han egentligen gå på den linjen, att staten i det fallet har så många fördelar ändå, att man därför gärna kan spendera denna lilla olägenhet. Men jag kan icke förstå, att herr Lübeck kan säga, att det skulle vara någon fördel på något sätt för staten att man offentliggör sådana här saker. Att då ålägga detta verk att lägga alla sina kort på bordet i konkurrens med andra affärsdrivande företag, det finner jag vara synnerligen oklokt. Jag måste säga, att jag icke kan förstå, varför staten skulle på detta vis sätta sitt verk i sämre ställning än andra. Hur man än ser saken, kan jag icke finna annat, än att det är lämpligt att införa det stadgande, som den kungliga propositionen innehåller.

Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till den kungliga propositionen.

Herr Zander: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra något i själva sakfrågan, därför att jag finner, att genom den diskussion, som här förts, frågan vunnit fullkomlig klarhet. Jag begärde ordet, då en ärad utskottsledamot förde på tal, huru frågan

behandlats inom utskottet, och gjorde gällande, att man där var så enstämmig i diskussionen, att icke ens jag som reservant hemställt om bifall till propositionen.

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Jag ber med anledning därav få meddela, att förhållandet, enligt vad protokollet utvisar, var raka motsatsen, nämligen att jag inom utskottet både yttrat mig i saken till förmån för propositionen och även framställt yrkande om bifall till densamma. Det är sålunda icke alls i överensstämmelse med verkligheten, då herr Jansson i Edsbäcken gör gällande, att intet yrkande inom utskottet gjorts till förmån för den kungliga propositionen. Då herr Jansson dessutom fäst så stort avseende vid, att herr Engberg, då han här uppträdde emot utskottets betänkande, även vände sig mot sina egna partivänner, så ber jag få meddela herr Jansson i Edsbäcken, att våra partivänners ståndpunkt inom vårt parti icke alls är utslagsgivande för vår egen uppfattning. Vi kunna mycket väl hava avvikande meningar mot varandra i frågor, som ej äro partiskiljande; detta har sålunda icke alls varit någon partisak.

Jag har här endast velat göra detta lilla inlägg i diskussionen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Mig förefaller denna diskussion ganska egendomlig, då man erfar, att just från de håll, där man tidigare alltid talat om att statens verksamhet skall vara offentlig och tåla offentlig granskning, vill man nu förorda en sekretess, som man visserligen säger icke är av så stor betydelse, men som man i alla fall förordar med synnerligen stor iver.

Jag tror nu, att vi, som i alla fall också böra tänka på allmänhetens intressen, ett ögonblick böra ägna en tanke åt, huruvida det verkligen kan vara skäl i att här med sådan sekretess omgärda vattenfallsstyrelsens åtgärder i detta fall. Dessa åtgärder gå naturligtvis ut på att söka på bästa sätt driva upp priserna på elektrisk energi, för vilken man för övrigt nu gör vissa anordningar för att kunna distribuera i största möjliga utsträckning i landet.

Det har ju erinrats om, att en auktoritet på området här sagt, att denna fråga icke har så synnerligen stor betydelse. Alltså kan det icke vara så farligt, om vi här bifalla utskottets förslag. Då det är så, att frågan icke har synnerligen stor betydelse för det verk, som begär denna sekretess, så tycker jag, att vi ställa oss på den säkraste bogen, om vi utgå ifrån den synpunkten, att vi vilja bevaka allmänhetens intressen, och att vi alltså avslå den föreliggande framställningen. Det är väl för övrigt så, som även här erinrats om, att statens möjligheter att producera elektrisk energi äro större än de enskildas, och följaktligen kan jag icke se, att staten svävar i någon fara genom enskildas konkurrens. Därjämte ber jag att få säga det, att det måste vara ett allmänhetens intresse, att den fria konkurrensen får existera. Jag förstår därför knappast, vad det kan vara för allmänt intresse i att bifalla denna framställning, då jag tror, att staten nog reder sig i konkurrensen med enskilda *i här ifrågavarande* avseende. Och icke tror jag, att vi genom ett bifall till den här från statsrådsbänken förordade framställningen skulle främja möjligheten

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

att i största möjliga utsträckning ställa elektrisk energi till allmänhetens tjänst.

Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Forssell: Herr talman! Herr E. A. Nilson i Örebro blev så ofantligt glad över att herr Lübeck sagt några välvilliga ord om det teoretiskt berättigade i den kungliga propositionen. Ja, jag måste säga, att jag kan fröjdas med herr Nilson, ity att herr Lübecks inlägg beredde icke mig något särskilt avbräck. Även jag tillät mig säga, att denna proposition var en teoretisk konstruktion, vilken som sådan kunde hava sina juridiska finesser, men att intet konkret fall bestyrkt dess nödvändighet. Gentemot detta sistnämnda påstående från min sida anförde herr Hederstierna, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet hade framhållit, hurusom vattenfallsstyrelsen sökt med ljus och lykta i tryckfrihetsförordningen för att kunna freda sig mot hemställanden om att få se kontrakt. Jag måste säga, att jag blev icke lika imponerad som herr Hederstierna av vad som anfördes från statsrådsbänken. Och jag tillåter mig säga det, att detta uttalande från vattenfallsstyrelsen om att den sökt få en hemul i gällande lag för sitt avvisande, det imponerar icke mera på mig än dess yrkande om en ny lagstiftning. Ty lika litet för det ena som för det andra har vattenfallsstyrelsen anfört något konkret behov.

Jag ber i alla fall att till slut få slå fast, att det är en ganska viktig princip, som det här är fråga om. Det kan naturligtvis aldrig falla mig in att försöka kasta den minsta skugga över den svenska ämbetsmannakåren. Men här gäller det ju i alla fall en lagstiftning, som det väl är meningen skall hava en viss varaktighet i framtiden. Och man får väl ändå se till att man bevarar den principen, att ämbetsmännen så mycket som möjligt fredas för omständigheter, vilka kunna vara av betänklig art och förknippade med affärsuppgörelser i hemlighet med enskilda mäktiga intressen. Jag måste säga, att där hava vi ett samhällsintresse av allra största vikt att bevara. Och det är fara värt att vi genom den lagstiftning, vi här gå att taga, minska de garantier, som nu finnas mot en olycklig vändning på den svenska förvaltningens stolta traditioner, vilka, som jag för min del hoppas och tror, alltid skola förbliva lika förnämliga, som de varit och äro.

Jag ber med detta att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition,

Den, som vill, att kammaren, med avslag å konstitutionsutskot-

tets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 61, bifaller Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition, röstar

Ang. ändring i § 2 4:o tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 86 ja mot 40 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet avlåtna proposition.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av utskottets utlåtande nr 50 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden, begärdes ordet av

Herr vice talmannen Hamilton, som yttrade: Herr talman! Beträffande dyrtidstillägg till statens befattningshavare har ju den kungl. propositionen i huvuddelen gått till statsutskottet och blott till en ringa del till jordbruksutskottet, nämligen rörande de statsanställda inom jordbruksdepartementet och därunder lydande verk. Jordbruksutskottet har i denna fråga följt, vad riksdagen beslutat med avseende å de grunder, som statsutskottet föreslagit. Det har emellertid visat sig, att utskottets hemställan är något otydlig och jag får därför yrka den ändring i punkt 1 mom. 2) — överst på sid 14 i jordbruksutskottets utlåtande — där det heter: »på vilka enligt nämnda kungörelse dyrtidstillägg må beräknas», att efter »kungörelse» må införas orden, »frånsett sista punkten i § 3». För övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits av herr vice talmannen.

§ 6.

Härefter föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare; och

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer.

Utskottets i dessa utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 7.

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 195, i anledning av väckta motioner om ersättning åt vissa entreprenörer m. m.

I anledning av åtskilliga inom riksdagen väckta motioner om ersättning åt vissa entreprenörer för lidna förluster till följd av inträffade prisstegringar under rådande kristid hemställde statsutskottet, till vars behandling ifrågavarande motioner hänvisats, att riksdagen måtte

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning, huruvida och i så fall i vad mån och under vilka villkor ersättning borde beredas de entreprenörer för statsverkets räkning, som utan egen förskyllan på grund av efter krigsutbrottet inträffade prisstegringar åsamkats förluster;

b) förklara, att de i ämnet väckta motionerna måtte anses besvarade genom vad utskottet under a) föreslagit.

Vid utlåtandet var likväl fogad reservation av herrar *J. Nilsson* i Skottlandshus, *O. A. Ericsson*, *O. U. B. Olsson* och *Norman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å de i ärendet väckta motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs. Därpå yttrade:

Herr Norman: Herr talman! Som herrarna behagade finna, har jag vid detta utskottsutlåtande fogat en reservation, då jag för min del icke kunnat vara med om det slut, till vilket utskottet kommit.

Frågan om ersättning till entreprenörer, som under de senaste krisåren lidit förlust på sina entreprenadkontrakt, har åtskilliga gånger tidigare varit föremål för kammarens uppmärksamhet. Det är ett särskilt relaterat fall, som genom motion förelades riksdagen redan år 1918. Men den hemställan, som då gjordes, blev av andra kammaren avslagen. Motionärerna återkommo emellertid till 1919 års riksdag och fingo statsutskottet med på en hemställan, som utmynnade i att det skulle överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning att eventuellt utanordna behörig ersättning. Och denna statsutskottets hemställan bifölls av riksdagen. Men jag vill erinra om, att det skedde med synnerligen obetydlig röstövervikt. Här i andra kammaren bifölls statsutskottets förslag med 37 röster mot 23, och det kan sålunda icke anses vara ett fullgiltigt uttryck för andra kammarens mening. Med anledning av denna statsutskottets av riksdagen bifallna hemställan tog Kungl. Maj:t ifrågavarande ersättningsfråga under omprövning och remitte-

rade ärendet till justitiekanslern och statskontoret. Båda avstyrkte ersättnings utbetalande i förevarande fall, och Kungl. Maj:t ansåg sig sedan icke kunna utanordna den begärda ersättningen.

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

I år ha samma motionärer, som framdragit förut omnämnda ersättningsfråga på riksdagens bord, ånyo motionerat, och åtskilliga andra motionärer ha framfört särskilda speciella fall, där de ansett ersättning av statsmedel till vissa andra entreprenörer böra utgå. Statsutskottet har i dessa frågor framhållit, att visserligen starka betänkligheter kunna göra sig gällande, men att det å andra sidan finnes åtskilligt behjärtansvärt i de krav, som framkommit. Och jag vill för min del säga, att det är givet, att det finnes åtskilligt som talar för ersättning i vissa fall. Men i alla händelser synes mig det resultat, vartill utskottet kommit, ej fullt tillfredsställande.

Statsutskottet har framhållit, att då här framdragits en del ersättningsfrågor, är det önskligt, att dessa frågor upptagas till prövning i *sin helhet och i ett sammanhang*. Och därför förordar utskottet en *noggrann undersökning och utredning*. Men de frågor, som nu skola tagas upp till noggrann undersökning och utredning, äro de ansökningar om ersättning, som till vederbörande myndigheter inkommit *före 1919 års utgång*, ävensom inom riksdagen väckta motioner i hithörande frågor. Men på så sätt har utskottet avskurit alla dem, som ej brytt sig om att hittills komma fram med något ersättningsanspråk. Och det är säkerligen ett stort antal entreprenörer, som hittills ej gjort ersättningsanspråk gällande, men som säkerligen skulle komma med sådana, om ersättning beviljas. Under sådana förhållanden kan jag ej finna det slut, vartill utskottet kommit, nämligen att, *när sådan utredning föreligger, de ekonomiska konsekvenserna kunna överblickas*, fullständigt riktigt. Ty om man skulle gå in på att lämna ersättning på grundvalen av en utredning, som omfattar dessa fall, äro en del avskurna. Och jag vill framhålla, att det finnes andra, som givetvis gjort förluster. En massa personer skulle komma in och visa sig ha lika berättigade anspråk, och då skulle de ekonomiska konsekvenserna bli vida mer omfattande, än utredningen giver vid handen.

Jag skall ej närmare vid detta sena tillfälle gå in på detta. Det är så, att första kammaren redan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen med 68 röster mot 50, och jag ber därför i korthet att få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Häruti instämde herrar *Björck* i Jönköping och *Sköld*.

Herr W e l i n: Herr talman, mina herrar! Den föregående talaren har redogjort för gången av frågan och därvidlag, utan att inlåta sig närmare på ett skärskådande av de skäl, som kunna tala för eller emot ett bifall till utskottets hemställan, helt enkelt yrkat avslag. För min del finner jag frågan så pass viktig, att jag anser, att något bör sägas även till direkt förmån för de motioner, som ligga till grund för utlåtandet, liksom också till förmån för utlåtandet självt. Det

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

skulle nu kunna vara ganska mycket, som skulle kunna anföras i detta fall. Jag skall emellertid inskränka mig till några få punkter.

Jag vill sålunda peka på det billighetsskäl, som härvidlag är det, som framförallt bör tagas i beaktande. Det är klart, att de entreprenörer, om vilka här är fråga, icke äro juridiskt berättigade att få något understöd. De ha åtagit sig att uppföra vissa byggnader, och när de icke gått i land med detta, må de stå — rent juridiskt sett — sitt kast. Men nu är det så, att de åtagit sig att bygga under de svåra ekonomiska förhållanden, som inrädde i och med krigets utbrott.

Visserligen har den entreprenör, för vilken jag gjort mig till målsman, nämligen ingenjör Ericsson, åtagit sig det byggnadsföretag, varom det är fråga, efter krigets utbrott, men så pass strax därefter, att det då var omöjligt att tänka sig, att affärsförhållandena skulle taga den utveckling, som de i själva verket gjorde. Det var ytterligt få här i vårt land och för övrigt i hela världen, som anade, att det skulle gå åt det håll, som det verkligen gjorde ifråga om den oerhörda prisstegring, som inträtt. Det må vara honom förlåtet, om han ej förutsåg detta, som ingen människa kunde förutse, utan underskrev ett kontrakt, som visat sig synnerligen ofördelaktigt. Det blev tämligen snart en stark prisstegring, och han som andra, kom att lida av detta och göra stora förluster. Vad ingenjör Ericsson angår, har han härom lämnat uppgifter, som införts i de motioner, som under föregående riksdagar varit framlagda, uppgifter, som ha bestyrkts av vederbörande myndigheter, och som visa, att han gjort förluster på mycket stora belopp. Jag kan ej på rak arm angiva dessa, men det rör sig i alla fall om flera hundra tusen kronor, särskilt om man räknar med de ränteförluster, han gjort, och att han själv icke beräknat någon ersättning för eget arbete. Han har sålunda gjort en synnerligen stor förlust, och detta under det han utfört ett arbete för statens räkning, som staten nu har fördel av. Om det är så, att enskilda personer under liknande förhållanden anförtro ett arbete åt en byggmästare, så torde man komma överens, och det har också visat sig i verkligheten, att entreprenören blivit tillerkänd ersättning — jag säger icke i alla fall — men så har skett. Utskottet erinrar också om detta, då det säger, att vid ett flertal entreprenadavtal mellan enskilda har ersättning tillerkänts entreprenören. Då menar utskottet, och jag vill ansluta mig till denna tankegång, att det bör vara angeläget för staten att söka i någon mån åtminstone, hålla vederbörande entreprenörer skadeslösa. Jag vill då icke yrka på att de skola få allt; de få i någon mån själva stå sitt kast; de få dela den risk, som är förenad med förhållandena. Därför beslutade också föregående riksdag, att ingenjör Ericsson skulle tillerkännas tre fjärdedelar av den direkta förlust, som han gjort. Den verkliga förlusten var i alla händelser betydligt mycket större, än vad som uppgavs på papperet.

Jag vill sålunda för min del framhålla, att billigheten kräver, att staten hjälper till att dela den förlust, som entreprenörer gjort, och särskilt gäller detta den entreprenör, som jag motionerat för. Utskottets utlåtande är ju också så försiktigt hållet, att det finnes möjlighet

för staten att komma ifrån med ett kanske jämförelsevis rätt ringa belopp. Det beror helt och hållet på den utredning, som kan komma till stånd, men förutsättningen från utskottets sida är i alla händelser, att det, som kan anses vara berättigat, det bör också av staten betalas.

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

Den föregående ärade talaren var inne på den frågan, som antydes i motiveringen men som icke kommit med i klämmen, nämligen att denna utredning skulle omfatta endast sådana fall, där vederbörande hade begärt ersättning före 1919 års utgång, ävensom inom riksdagen väckta motioner i hithörande frågor. För min del finner jag denna gräns vara mycket snäv. Är det rättvist eller är det åtminstone billigt, att vederbörande få ersättning, i fall de framställt sina krav under 1918 och 1919 exempelvis, så måste jag finna, att det också är berättigat och billigt, att vederbörande få ersättning, om de kommit med ansökan senare. Nu har utskottet emellertid inskränkt möjligheten härvidlag, och är det så, att kammaren godkänner detta, så har därigenom också satts en gräns för vidare utgifter, som skulle komma i fråga för att bereda vederbörande ersättning.

För min del kan jag sålunda icke finna annat, än att full billighet fordrar, att riksdagen ger sitt samtycke till vad utskottet föreslagit, och jag vill för min del därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L ü b e c k: När riksdagen förra året beslöt att lämna ersättning till ingenjör Gideon Ericsson för de förluster han lidit å en kasernbyggnadsentreprenad, rådde intet tvivel om att riksdagens mening var, att denna ersättning skulle lämnas på grund av billighetsskäl. Av naturliga skäl var det icke de juridiska synpunkterna, som skötos fram i förgrunden i riksdagsdebatten. Det kan därför synas egendomligt, att Kungl. Maj:t låtit höra statskontoret och justitiekanslern, och att dessa icke funnit anledning föreligga, att han skulle hava någon ersättning, utan att därvidlag på något sätt taga i beaktande de synpunkter, som ledde riksdagen i dess beslut. Jag kan icke finna annat, än att det är ett förbiseende av andemeningen i riksdagens beslut, som kommit till uttryck i den behandling detta ärende i fortsättningen fått, och det har återspeglats i den förevarande frågans behandling.

Här talar man om att det skulle medföra så vådliga konsekvenser. För det första vill jag påpeka, att det varit just därför att konsekvenserna icke ens på papperet skulle bliva så vidlyftiga, som utskottet framhållit, att man skulle till prövning upptaga endast sådana ansökningar, som inkommit före 1919 års utgång. Då anmärker herr Norman, att detta är en ganska godtycklig gräns, som man dragit upp, att den icke är rationellt uppdragen. Det är väl dock ganska säkert, att de verkligt ömmande fall, som kunna föreligga och vilka man bör särskilt taga hänsyn till, de hava blivit kända och kommit fram före 1919 års utgång, men det är därför icke givet, att alla, som kommit in med ansökningar före 1919 skola få någon ersättning, om man nämligen kommit in med en ansökan, för vilken

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

icke några dylika ömmande skäl förefinnas. Jag tror icke, att i det avseendet bör råda så stor tvekan att gå med på förslaget, därför att man i motiveringen anger denna gräns såsom normerande.

När man talar om konsekvenserna och gör gällande, att man icke vet, vart det leder för framtiden, då är man återigen inne på den vägen att skrämma med konsekvenserna även i fall, då det torde vara ganska påtagligt, att några dylika icke kunna finnas. Då man talar om konsekvenser i ett fall, som detta, där det är alldeles uppenbart, att billighetsskäl kunna åberopas, därför att det inträffat under ett världskrigs exceptionella förhållanden, är det alldeles som det förekom här i kammaren för någon tid sedan, då det gällde att lämna ett blygsamt lånebelopp till svenskar, som på grund av utav världskriget framkallade förhållanden blivit nödlidande, varvid statsutskottet i sitt betänkande yttrade, att detta icke finge bliva något prejudikat för framtiden. Här är man nu inne på samma väg, ehuru det är tämligen uppenbart, att man icke rimligtvis kan tala om några konsekvenser, utan talet om konsekvenserna har använts mera för att skrämma och i en mening, som jag icke kan gilla.

Här framhölls nyss i kammaren, att staten skulle beredas möjlighet att i konkurrens med enskilda begagna sig av de fördelar, som den enskilde hade, men när det gäller att bedöma, huru staten bör handla i en affärsangelägenhet, må vi också se till att staten handlar lika korrekt som en enskild skulle göra i liknande fall som detta. Jag vill på grund av erfarenhet säga, att det finns många fall, där motsvarande omständigheter, som här förekommit, hava lett till att man på kommunalt och enskilt håll lämnat ersättning. Jag vill säga, att det tillkommer staten att gå samma väg, och staten har rygg att visa medkänsla, där sådan kan komma på tal.

Ehuru första kammaren avslagit utskottets förslag med knapp majoritet, ber jag att få yrka bifall till statsutskottet förslag, och jag hoppas, att andra kammaren icke följer första kammaren.

Med herr Lübeck förenade sig herrar *Anderson* i Råstock, *Hellberg* och *Magnusson* i Kalmar.

Herr Björck i Jönköping: Herr talman! De förste ärade talaren här har alldeles tillräckligt klarlagt den principiella innebörden av denna fråga, och jag tror, att man gör klokt i att icke anslå känslosträngar, som herr Lübeck i sitt senaste anförande gjorde. Beträffande det konkreta fall, som här föreligger och som genom herr Welins anförande infördes i debatten, så är detta fall icke alls så klart, som det från herr Welins sida gjordes gällande, enär vid myndigheternas hörande nya omständigheter framkommit. Hade dessa omständigheter varit kända vid beslutets fattande 1919, skulle man säkerligen icke misstaga sig, om man förmodar, att beslutet gått i annan riktning i denna kammare.

Nu har det från statskontorets sida framhållits, att utskottsståndpunkten innebär ett brytande av en undantagslöst tillämpad praxis. Jag undrar, om det verkligen kan vara skäl för riksdagen att på

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

grund av enskilda motioner, slå in på en väg som faktiskt leder till att riksdagen och Kungl. Maj:t intaga en annan ställning till entreprenadkontrakt, än vad som av ålder och praxis varit fallet. Vi skola icke glömma, att det senaste av de kontrakt, som här äro ifråga, efter vad utskottsbetänkandet angiver, är uppgjort så sent som den 8 augusti 1916, då sålunda kriget rasat i två år. Om då vederbörande icke varit så framsynta, att de infört klausuler om höjda avlöningar o. dyl. måste jag säga, att de böra de själva få stå risken. Det finnes ingen anledning att ge dem ersättning för lidna förluster. De ekonomiska konsekvenserna av en motsatt ståndpunkt äro verkligen så avskräckande, att var och en, som känner till att högar av framställningar ingivits till Kungl. Maj:t, måste vara ytterligt betänksam. Och jag måste säga, att riksdagen icke intar någon särskilt stark ställning, om den lyssnar till statsutskottsmajoritetens råd i det här fallet. Ty riksdagen har nyligen haft att pröva en fråga av alldeles motsvarande slag, då det gällde ersättning till den entreprenör, som sköter restaurangen här nere, och då utföll riksdagens prövning i alldeles samma riktning, som Kungl. Maj:ts prövning av fallet Ericsson.

Under sådana förhållanden tror jag, det vore klokt, om andra kammaren i kväll följde första kammarens föredöme och intoge samma ståndpunkt, som riksdagen gjorde i den gemensamma voteringen.

Jag hemställer om avslag å såväl utskottets hemställan som å de väckta motionerna.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, men då jag hörde, att herr Björck begagnade sig av den utväg, som så många begagna sig av här i kammaren och som jag förmodar ännu oftare begagnas i första kammaren, nämligen att lägga fram principiella betänkligheter och åberopa gammal hävd och praxis och de ekonomiska konsekvenserna, då fann jag mig verkligen föranlåten att begära ordet och säga ifrån, att jag tycker, att om man finner, att man tidigare har handlat orätt, bör detta vara tillräckligt för att bryta gammal praxis, och om man finner, att man står på den rätta sidan, bör man icke fråga efter de ekonomiska konsekvenserna alltför mycket. Men att man står på den rätta sidan, tycker jag, framgår därav att utskottet åberopat, att enskilda funnit det med sin heder och sina rättfärdighetskrav förenligt att i många fall giva ersättning i liknande situationer som denna.

Sedan vill jag också säga, som det sagts här förut, att utskottet skrivit både i motiveringen och klämmen på sådant sätt, att det blir möjligt att pröva, »huruvida och i vad mån», ja, herr Björck, så står det — ersättning bör beredas, och då vill jag ifrågasätta, om det är möjligt för herr Björck att på rak arm konstatera, att konsekvenserna bli så svåra. Då hade det ju varit mycket bekvämt för utskottet att bara vända sig till herr Björck och få reda på, huru mycket detta kostar och huru många som begärt ersättning till datum. Det veta vi icke, utan vi äro mycket mera okunniga på första avdelningen och

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

bland statsutskottets majoritet än herr Björck. Vi ha ansett frågan vara av den omfattningen, att den behövde synas i sömmarna. Sedan, herr Björck, kunna vi se, om konsekvenserna äro av sådan beskaffenhet, att de uppväga den moraliska skyldighet, som vi anse uppfordra oss till att ge ersättning.

Sedan kom herr Björck med en sak — angående en förutvarande restauratör — som jag är uppriktigt tacksam för att han drog fram, och det därför att jag då kan säga min uppfattning om fullkomligt oresonliga beslut, som riksdagen fattade i den frågan. Jag säger med flit oresonligt, ty det kan icke vara riktigt och rättvist, att man alldeles bortser ifrån de moraliskt starka billighetsskälen och endast tjurhårt och envist håller fast vid gammal praxis och juridiskt betraktelsesätt. Jag vidhåller fortfarande, att om en princip är riktig och rättvis, skall man handla i överesstämmelse därmed, men är den oriktig, bör man icke göra det.

Jag anser, att utskottet i detta fall gjort rätt, då det tagit större hänsyn till det moraliskt riktiga, och det är därför, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Lovén* och *Karlsson* i Stockholm instämde häruti.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag undrar, om det icke skorrar i herr Björcks egna öron, då han talar om praxis i samband med världskriget. Då vi sett, vilka förändringar som därunder inträffat, och då herr Björck själv varit med om att ge dyrtidsanslag av allehanda art, tror jag, att man med ganska litet fog kan tala om praxis och ställa sig på den juridiska ståndpunkten så fullständigt, som herr Björck nyss gjorde.

Men vad jag ville vända mig emot, det var, då herr Björck sade, att de herrar, som underskrivit kontrakt vid den tidpunkt, det här är fråga om, icke hade varit tillräckligt framsynta och därför borde få stå sitt kast. Det är, såvitt jag kan se, fullkomligt obefogat att använda sådana argument, ty det var *efter* den tidpunkten, som de mycket kraftiga prisstegringarna inträdde, och det finnes många vittnesbörd om att det icke räckte med framsynthet för att skydda sig mot enorma förluster.

Något, som jag tycker borde imponera på herr Björck, är, att statens egna verk gång efter annan kommit med äskanden om tilläggsanslag, därför att de anslag, staten beviljat, icke räckt till. Detta då staten byggt själv. Då har man varit nödsakad att bevilja anslagen, därför att förhållandena utvecklat sig på ett oväntat sätt, men då det gäller de enskilda, anses det vara bevis på bristande framsynthet. Jag tror, att den argumenteringen icke håller streck.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Utan tvivel är det föreliggande spörsmålet både kinkigt och grannlaga. Jag vill till en början slå fast, att då statsutskottet första gången tillstyrkte bifall till den motion, som då väcktes, var nog statsutskottet icke så synnerligen lyckligt varken i sin hemställan eller i sin motive-

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

ring. Utskottet utgick då ifrån att det fall, som förelåg till avgörande, var ett fall, som endast rent undantagsvis kunde förekomma, och att det förefanns särskilt tungt vägande skäl för den framställning, som gjorts. När sedan riksdagen anmälde sin skrivelse i fjolrörande detta spörsmål och jag såsom föredragande departementschef skulle höra vederbörande, framgick det otvetydigt av såväl justitiekanslerns yttrande i ämnet som också av statskontorets, att de förutsättningar, från vilka statsutskottet utgått icke voro för handen. I intet fall voro dessa för handen, och statsutskottet nödgas ju nu i det föreliggande utlåtandet erkänna, att de förutsättningar, varpå statsutskottet tidigare byggt sitt utlåtande, icke varit med verkliga förhållandena överensstämmande. Utskottet säger nämligen, att det icke kan underkänna betydelsen av de skäl, som av statskontoret och justitiekanslern anförts mot utbetalande av ersättning av nu berörda art.

Vad nu det föreliggande utlåtandet angår, kan det nog icke heller bestridas, att man med de direktiv, utskottet här givit, har svårt att förstå, hur man skall kunna åstadkomma den rättvisa, som de, som här ha förfäktat utskottets ståndpunkt, velat skapa. Jag förstår icke rätt min ärade bänkkamrats starka argumentering för den moraliska ståndpunkten, då utskottet i varje fall alldeles bestämt skär bort alla dem, som kunna ha gjort förluster, men som icke före 1919 års utgång gjort framställning om att erhålla ersättning för de förluster, de ha lidit. En ärad talare på Stockholmsbänken gjorde visserligen gällande, att man med stor sannolikhet skulle kunna sluta sig till, att alla liknande framställningar kommit in före 1919 års utgång, men jag vet många, som alldeles bestämt utgått ifrån att det icke vore skäl i att göra en sådan framställning, ty det vore alldeles uppenbart, att man icke hade utsikt erhålla någonting. Hela denna skara av människor, som ha lidit samma förluster, äro avskurna från möjligheten att erhålla någon ersättning med de direktiv, utskottet här givit.

Jag skall endast anföra ett enda konkret fall, eftersom det talats här i dag om att man bör anföra konkreta exempel som bevis för sin ståndpunkt. Jag har den dossier här i min hand, som ligger till grundval för det beslut, Kungl. Maj:t på sin tid fattade i anledning av riksdagens nyss omnämnda skrivelse, och i den kan jag icke finna framställning från mer än ett enda tryckeriaktiebolag. Men är det någon, som tror, att inga andra tryckerifirmor lidit måhända precis samma förluster, som detta tryckeriaktiebolag säger, att det har lidit? Likadant är det t. ex. med leverantörer av förnödenheter till hospital och dylikt, t. ex. av matvaror, klädespersedlar, läder o. s. v., o. s. v. Det är ett fåtal, som gjort framställningar om ersättning, men det är mycket möjligt, att det finnes andra, som äro i precis liknande läge, men som icke gjort någon framställning. Därför tror jag, att när utskottet ställt sig på en sådan ståndpunkt, är det överdrivet, om man här anslår en högmoralisk ton och säger, att utskottet ställt sig på den moraliska ståndpunkten, under det att vi andra, som icke velat följa utskottet, stå på en lägre ståndpunkt i

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m (Forts.)

vår moraliska åskådning. Jag tror knappast, att man, om man läser utskottets egna direktiv, kan försvara ett sådant resonemang. I varje fall kommer denna utredning att bliva oerhört svår att göra. Det ges exempel på att det finnes två entreprenörer, som samtidigt slutit avtal, och man kan icke säga, att det är någon egentlig skillnad på de priser, som de erhållit, men den ene entreprenören har gjort förlust, medan den andre erkänt, att han icke gjort någon förlust utan haft en skälig vinst för sitt arbete. Vad beror detta på? Jo, det kan bero på de olika dispositioner, som den ene gjort i rätt tid men den andre underlåtit att göra. Jag anför detta endast som bevis för, huru svårt det är att på detta område åstadkomma någon sådan utredning, att den, som sedermera skall bevilja medel, i verkligheten kan känna sig tillfredsställd med utredningens resultat.

Det har sagts, att här kan icke bliva fråga om någon stor summa. Jag hade icke ämnat yttra mig om detta, jag vill dock säga, att beloppen komma säkerligen att bliva avsevärda, det stannar icke vid småbelopp, utan beloppen bliva mycket betydande.

Jag har velat lämna dessa upplysningar, herr talman, och jag anser för min del, att framför allt med den motivering, som utskottet här har, kammaren icke bör bifalla utskottets hemställan. Jag tillåter mig därför att instämma i yrkandet om avslag på utskottets hemställan.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag skall endast upptaga kammarens tid några ögonblick.

Det hade varit roligt att höra, om herr E. A. Nilson önskat en annan motivering eller om han velat, att utskottet kommit fram till ett annat slut, och huru utskottets motivering skulle lytt för att han skulle kunnat biträda densamma — om han ansett att kravet varit ett rättfärdighetskrav — för att få frågan närmare undersökt, så att han i detta fall icke behövt att ställa sig på den negativa ståndpunkt, som han i dag gjorde, och vilken ståndpunkt var ett fullföljande av den, som han i egenskap av departementschef intagit.

Jag skulle vilja framhålla att när statsutskottet säger, att utskottet visserligen icke kan underkänna betydelsen av de skäl, som av statskontoret och justitiekanslern anförts mot utbetalande av ersättning av berörd art, så är det ganska naturligt, att utskottet säger detta. Ty utskottet kan icke underkänna de rent juridiska skäl, som de av herr E. A. Nilson hörda höga vederbörande anfört. Men vad jag vill göra gällande är, att det var icke dessa vederbörande, som departementschefen borde höra, ty det står icke i överensstämmelse med riksdagens beslut att dessa vederbörande skulle höras. De hade icke anledning att taga hänsyn till billighetsskälen, utan det var riksdagens röst, som departementschefen bort rätta sig efter, såvitt jag kan förstå. Statsutskottet säger nu: »Å andra sidan kunna dock enligt utskottets mening billighetsskäl anföras» etc., och därmed ställer sig statsutskottet på den ståndpunkten, som var riksdagens i det förut mycket omtalade fallet.

Jag förbiser icke alls, att stora svårigheter äro förbundna med

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

den här saken, men det exempel, som anfördes om de två entreprenörerna, av vilka den ene gått ifrån affären utan förlust och den andre med förlust, tycker jag icke är illustrativt, ty det bör ju tvärtom lämna en god ledning för omdömet, huruvida den entreprenör, som gjorde förlusten, drivit arbetet med samma förstånd och omtanke som den andre.

Därför att det föreligger svårigheter för utredningen — svårigheter som utskottet ingalunda förbisett, då ju utskottet sagt, att det förutsätter, att vid en dylik utredning jämväl med affärslivet förtrogna personer böra medverka — får man väl icke ställa sig på en negativ ståndpunkt utan undersöka, vad som kan vara rättfärdigt i den här saken. Jag tror icke, att staten är betjänt med att avfärda rättfärdighetskrav därför att det är förenat med svårigheter att utreda dem.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag begärde ordet därför att den siste ärade talaren sökte göra gällande, att jag såsom föredragande departementschef icke hade bort höra justitiekanslern och statskontoret utan ställa mig riksdagens vilja och önskan till efterrättelse. Jag vill säga den ärade talaren, att det är just det jag gjort. Jag rår icke för att riksdagen sagt ifrån i enlighet med statsutskottets egen hemställan — att endast rent undantagsvis, där särskilt tungt vägande skäl kunna anföras, skall ersättning ifrågakomma, och såvitt utskottet kunnat finna av handlingarna i ärendet vill det synas utskottet, som dylika skäl här möjligen kunde anses föreligga och alltså ersättning kunna åtminstone delvis tillerkännas ingenjör Ericsson utan att därigenom mera vittutseende konsekvenser behöva uppstå. Med anledning av detta anhöll jag, att justitiekanslersämbetet skulle avgiva yttrande, huruvida ingenjör Ericsson kunde vara berättigad, på grund av de av honom i detta ämne åberopade omständigheter, till hävande av de i ärendet ingångna avtalen eller jämlikt § 30 1 mom. angående statens upphandlings- och entreprenadväsen den 17 november 1893 att åtnjuta anstånd med fullgörandet av sitt avtal. Just därför att denna omständighet var åberopad som ett stöd för riksdagens hemställan som riksdagens skrivelse såväl som utskottets utlåtande överlämnades till justitiekanslern. Justitiekanslern har sålunda avgivit ett yttrande just med hänsyn till vad riksdagen i ärendet har anfört. Det är endast denna omständighet jag har velat anföra.

Herr Welin: Herr talman! Herr E. A. Nilson i Örebro framhöll, hurusom utskottet i sitt eget yttrande har uttalat, att det icke kunde underkänna betydelsen av de skäl, som av statskontoret och justitiekanslern anförts. Detta finner jag, om jag skall anmärka något på utskottets utlåtande, vara det svagaste, som utskottet sagt. Det är nämligen på det sättet, som också av herr Lübeck anförts, att det visserligen kan sägas vara juridiskt riktigt vad både justitiekanslern och statskontoret sagt, men å andra sidan får jag säga, att den formulering och det uttryckssätt, som de i allmänhet givit sina utlåtanden,

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

förefalla mig vara högst egendomliga. Justitiekanslern hänvisar till en författning — vilken den nu kan vara — och dess 30 § 1 mom. och säger med anledning därav:

»För tillämpning av 30 § 1 mom. i ovannämnda förordning erfordras enligt ordalagen, att entreprenören blivit genom *naturhinder, olyckshändelse* eller av annan anledning, vilken han ej kunnat förekomma eller undanröja, *urståndsatt* att fullgöra sitt åtagande inom föreskriven tid. I föreliggande fall har varken *naturhinder* eller *olyckshändelse* inträffat, och av annan anledning synes Ericsson så mycket mindre hava blivit *urståndsatt* att inom föreskriven tid fullgöra sitt åtagande, som arbetena *faktiskt* blivit utförda inom tid, mot vilken anmärkning icke, såvitt handlingarna utvisa, blivit framställd.

För övrigt lärer stegring i arbetslöner och i materialpris icke i och för sig *urståndsätta* en entreprenör att fullgöra sitt åtagande inom föreskriven tid, utan allenast för honom medföra ökade kostnader. Om de uppkomna transportsvårigheterna å järnväg saknas närmare utredning: det kan således icke anses ådagalagt, att dessa svårigheter *urståndsatt* Ericsson att fullborda arbetena inom föreskriven tid, vilket varit en förutsättning för tillämpligheten av ifrågakomna författningsrum.»

Nu var det på det sättet, att herr Ericsson faktiskt utförde de arbeten, som han åtagit sig, och detta oaktat de oerhörda svårigheter, som han måste kämpa med och de stora förluster, som han tydligen måste göra. Men han gjorde detta, som herrarna kanske minnas från en föregående debatt, av en anledning, som då antyddes och som icke vederlagts, nämligen på anmodan av de militära myndigheterna, emedan de ansågo, att det var nödvändigt få kasernerna i Vänersborg färdiga, och till och med förespeglade herr Ericsson, att han skulle få ersättning. Det var sålunda därför att han direkt uppmanades att fullfölja arbetet och förespeglades, att han skulle få ersättning, som han fullgjorde det. Eljest kunde han med den rätt, som force majeure medgiver, avbrutit arbetet. Är det tacken, som han skall få, för att han oaktat alla svårigheter fullgjort detta arbete, att han skall stå utan ersättning för de förluster, som han lidit? Det förefaller mig, som om det hänvisande till ifrågavarande lagrum, som justitiekanslern gjort, vore bra litet vägande. Jag tycker rent av, att det verkar i hög grad vad jag skulle vilja kalla ironiskt. Det verkar så, att man känner sig rent av beklämd över att ett sådant yttrande kan fällas, då det gäller att motivera avslag.

Icke bättre förefaller mig statskontorets yttrande vara, då statskontoret bland annat säger, att det förekommit fall, då ersättning beviljats, men det har då varit frågan om obetydliga byggnadsarbeten. Sålunda, då det är fråga om obetydliga byggnadsarbeten och små förluster, skall man ersätta, men då det är fråga om stora arbeten och stora förluster, skall man icke ersätta. Ligger det någon konsekvens i detta? Det förefaller mig, som om statskontorets motivering vore ytterligt svag, och det förundrar mig, att utskottet icke underkänt betydelsen av ett sådant utlåtande. Då kan det ju ligga något mera i det andra skäl, som utskottet anfört, nämligen att det skulle med-

föra betänkliga konsekvenser i andra avseenden. Nå ja, det kan hända, att sådana konsekvenser kunna inträda, och det är väl också detta, som man är rädd för. Men ett sådant skäl som att man skall giva ersättning, då förlusten är obetydlig, men icke då den är betydande, tycker jag vara ett undermåligt skäl.

Ang. ersättning åt vissa entreprenörer m. m. (Forts.)

Så vill jag till sist gentemot herr Björck säga, att jag icke förstår, huru han kan säga, att de omständigheter, som blivit kända, tala för avslag. Jag vet icke, att några omständigheter framkommit, som äro av den art, att de tala för ett avslag. Tvärtom tycker jag, att alla omständigheter tala till förmån för beviljandet av denna ersättning.

Beträffande hans uppgift, att kontraktet skulle vara utfärdat den 8 augusti 1916, vill jag erinra, att en kammarledamot viskat i mitt öra, att detta skedde i februari 1915. Mitt minne sviker mig på denna punkt, varför jag icke kan avgöra, vilket som är det riktiga, men jag anför vad som sagts mig.

I alla händelser ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande på bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 195, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 48 ja, men 51 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

§ 8.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 349, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt häradshövdingarna och vissa extra befattningshavare i domsagorna; och begärdes ordet därvid av

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Ang. dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

Herr Anderson i Råstock, som yttrade: Herr talman! Det är ju, som alla erinra sig, så, att då denna fråga var före i kammaren, segrade en reservation enligt ett yrkande, som framställdes av herr Nilsson i Bonarp. Det är ju tämligen klart, att då de förändringar, som av reservanterna gjordes i sista stund, icke fått undergå någon mera sträng formell granskning, det lätt skulle kunna insmyga sig vissa oklarheter i formuleringen, och det har också visat sig, att så varit förhållandet. Jag har därför det meddelandet att göra, att statsutskottet för sin del vid utredigeringen av riksdagens skrivelse företagit en formell ändring, som avsett att förtydliga begreppet familjeförsörjare. I riksdagens beslut stod: »Med familjeförsörjare förstås i detta sammanhang såväl befattningshavare, som är gift utan att äga barn som dylik, änkling, änka eller ogift, vilken på grund av försörjningsplikt underhåller barn, som icke uppnått 16 års ålder», och i skrivelseförslaget står nu i det skick, vari det nu föreligger: »Med familjeförsörjare förstås i detta sammanhang befattningshavare, som är gift, ävensom änkling, änka eller ogift, vilken på grund av försörjningsplikt» etc., lika med riksdagens beslut. Det är endast och allenast i klarhetens intresse och för att undanrödja missförstånd, som utskottet tillåtit sig att vidtaga denna formella ändring.

Sedan, herr talman, skall jag också be att få säga några ord i en sak, som sammanhänger med denna fråga. Det är beträffande häradshövdingarnas retroaktiva dyrtidstillägg. Där anses det ifrån utskottets sida, att detta givetvis bör beräknas på det belopp, vartill vid den av innevarande riksdag genomförda partiella löneförbättringen för häradshövdingarna deras minimiinkomst ansetts böra uppgå eller för häradshövdingarna i allmänhet 11,000 kronor och för häradshövdingarna i Västerbottens och Norrbottens län samt i Härjedalens domsaga 11,500 kronor. Då har man ifrån statsutskottets sida ansett, att vad man avsett med orden om häradshövdingarnas dyrtidstillägg, i statsutskottets utlåtande nr 186, där man talar om det, bör inarbetas i den allmänna kungörelsen, och därför har man ansett lämpligt att försöka få in i detta skrivelseförslag vad som enligt utskottets tolkning avsetts.

Vidare anfördes ej. Skrivelseförslaget godkändes.

§ 9.

Härefter anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av vissa anslag till fångvården och statens tvångsarbetsanstalter m. m.;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt

för vissa tjänstemän att för avlöningsförhöjning tillgodoräkna sig tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för fullgörande av militär tjänstgöring;

nr 352, i anledning av väckt motion angående rätt för änkan Dorotea Sofia Torén till ersättning för upphörd brännvinsutskänkningsrättighet;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för en telegrafstationsbyggnad i Strömsund m. m.; och

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av lägenheterna Lugnet samt Lugnet nr 2 och 3 å Rindön inom Vaxholms fästning m. m.; samt

från andra sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; och

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bestridande av på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring m. m.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 215, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande grunder för statsbidrag till epidemisjukvården;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en ny statens vårdanstalt för alkoholister jämte en i ämnet väckt motion;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1920—1921 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nordiska museet för beredande av tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt viss personal jämte en i ämnet väckt motion;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid kommunala mellanskolor jämte en i ämnet väckt motion;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner samt

provisorisk löneregleringen för tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för medling i arbetstvister m. m.;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkpropositionen och under sjätte huvudtiteln propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar om anslag för gäldande av kostnader för tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning m. m.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av medel för en malmvagnsverkstad i Notviken;

nr 225, i anledning av väckta motioner rörande den s. k. Storängsbanken å bandelen Graversfors—Åby;

nr 226, i anledning av väckt motion om viss ändring i avlöningsreglementet för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för oförutsedda utgifter;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående avsättning för år 1921 till statsverkets fond av rusdrycksmedel; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition 437 gjorda framställningar om anvisande av anslag för täckande av driftförlust vid postverket under år 1920 samt om återbetalning av vissa tillfälliga lånemedel;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning, dels ock förordning om ändrad lydelse av 15, 16 och 19 §§ i förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften, dels ock med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående till-

fällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel, dels ock i ämnet väckta motioner, allt i vad avser pensions- och indragningsstaterna; och

nr 89, angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för vissa befattningshavare hos riksdagens verk och myndigheter;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel, jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden;

nr 97, i anledning av väckt motion om höjande av statsrådslönerna;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med särskilda grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare vid domänverket; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1920 åt vissa lärare vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor samt lantbruksskolor; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunalskattelag m. m. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 23 oktober 1908 angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter dels ock tvenne i ärendet väckta motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1921 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1921 års taxering till kommunal inkomstskatt dels ock tvenne i ärendet väckta motioner; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 7 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andersson* i Falkenberg under 3 dagar från och med den 12 juni.

§ 13.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att sist bland två gånger bordlagda ärenden till nästa plenum uppföra: första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 3, samma utskotts utlåtande, nr 4, samma utskotts utlåtande nr 5, konstitutionsutskottets utlåtande nr 63 och samma utskotts utlåtande nr 60 i nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,17 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet**, P. A. Norstedt & Söner. *202566*